بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: د تصدۍ اقتصاد

څانګه: بانکداري، محاسبه او د تجارت اقتصاد

راټولونکی: نصیر احمد " سخي"

ژباړن: روح الله عزتمل

د څار کمېټه:

- محمد آصف ننګ د تخنیکي او مسلکي زده کړو معین
- دیپلوم انجنیر عبدالله کوزايي د تعلیمي نصاب رییس
- محمد اشرف وحدت په تعلیمي نصاب کې د معینیت د مقام سلاکار

د تصحیح کمېټه:

- شیرآقا صنعت یار
- عبدالجمیل ممتاز

د ګرافیک او ډیزاین څانګې مسئول: محمد جان علیرضایي

ګرافیک او ډیزاین: عبدالله شاهي

چاپ کال: ۱۳۹۲ لمریز کال

تیراژ: ٦۰۰۰ ټوکه

چاپ ځل: لومړی

وېب پاڼه: www.dmtvet.gov.af

برېښنالیک: info@dmtvet.gov.af

د ISBN کډ: ۹۷۸-۹۹۳٦-۳۰-۰۸۰-٤

Ketabton.com

د چاپ حق د تخنیکي او مسلکي زده کړو له معینیت سره خوندي دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی　　دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې　　هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی　　د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو　　د ترکمنو د تاجکو
ور سره عرب، ګوجر دي　　پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي　　هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي　　لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به　　لکه زړه وي جاوېدان
نوم د حق مو دی رهبر　　وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت پیغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د یوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پیاوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زیار پورې تړلې دي. همدا بشري قوه او کاري متې دي چې د هیواد انکشافي اهدافو ته د رسېدو لارې چارې طې کوي او د یوه نېکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکې تضمینوي.

انســان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبه او هم د خپل انســاني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د یوه ســوکاله ژوند د اســبابو او ایجاباتو د تکمیل لپاره خپل اغیزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

لــه همدې ځایه ده چې د یوه ژوندي او فعال انســان نقــش، د خپل ژوند د چاپېریال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هېڅ حالت کې نه نفي کېږي او نه هم منقطع کېږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت مسوولیت او مکلفیت لري چې د اســلامي ارزښــتونو، احکامو او همداراز معقولو او مشروعو قوانینو ته په ژمنتیا سره، د افغانســتان په انکشاف کې فعاله، چابکه او موثره ونډه واخلي، ځکه دغه ســتر او ســپېڅلي هدف ته د رســېدو په خاطر د انساني ظرفیت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنیکي کادرونو روزنه او پراختیا یو اړین مقصد دی. همدا په تخنیکي او مسلکي زده کړو مزین تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سیستماتیک ډول د هیواد انکشاف محقق او میسر کړي.

جوته ده چې په افغانستان کې د ژوند تګ لاره، دولتداري او ټولنیز نظام د اسلام له سپېڅلو احکامو څخه الهام اخیســتی؛ نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي باید په علمي معیارونو داســې اســاس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نســل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړیتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفیت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربیت او په سوچه اسلامي روحیې د هغوی پالنه نه یواځې پخپل ذات کې یوه اساسي وجیبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پښو ودروي، له ضعف څخه یې وژغوري او د نورو له سیاسي او اقتصادي احتیاج څخه یې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه اســتادان او مربیون باید په بشــپړه توګه پوه شي، چې د ودان او نېکمرغه افغانستان ارمان، یواځې او یواځې د دوی په پیاوړو متو، ویښ احساس او نه ستړي کېدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنیکي زده کړو له امله کېدای شي په ډېرو برخو کې د افغانستان انکشافي اهداف تر لاسه شي.

د دې نصــاب له ټولو لیکوالانو، مولفینو، ژباړونکو، ســموونکو او تدقیق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهیر کــې د ټولو کورنیو او بهرنیو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرســتو څخه د زړه له کومې مننه کوم. له درنو او پیــاوړو اســتادانو څخه رجامندانه هیله کوم چې د دې نصــاب په ګټور تدریس او فعاله تدریب سره دې د زړه په ټول خلوص، صمیمي هڅو او وجداني پیکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د نېکمرغه، مرفه، پرمختللي او ویاړمن افغانستان په هیله

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لــــړ ليـــــــک

څپرکي	سرليکونه	مخ
لومړی	اصطلاحات او مفاهيم	۱
دويم	عموميات	۹
درېيم	توليد	۱۹
څلورم	د تصدي پلان جوړول	۲۷
پنځم	د توليدوونکي د انتخاب نظريه	۳۳
شپږم	لګښتونه	۴۱
اووم	د توليد د لاملونو بازارونه	۵۱
اتم	استهلاک	۶۳
نهم	تمويل	۷۱
لسم	بازار موندنه (مارکيټنګ)	۷۷
سرچينې او اخځليکونه		۸۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د دې کتاب د وړاندې کولو هدف دا دی ترڅو زده کوونکي د یوې بنسټیزې او مهمې څانګې په توګه د اقتصاد علم وپېژني او همداراز د اقتصاد په اساساتو او اصولو وپوهیږي، له بلې خوا د اقتصاد د هغو اصولو په پلې کولو کې چې د تصمیم نیولو او د تولید د مدیریت لپاره ورڅخه ګټه اخیستل کیږي، وتوانیږي.

لکــه څرنګه چې اقتصاد په دوه کوچنیو او لویو څانګو ویشــل شــوی ، کوچنــی اقتصاد، د اقتصادي واحدونو کړنلاره تربحث او څیړنې لاندې نیسي، چې دغه واحدونه عبارت دي له مصرف کوونکو، کاریګرو، سرمایــه لرونکــو، تصدي، د ځمکو مالکان او شرکت لرونکي او ســوداګر. په حقیقــت کې هرڅوك چې په اقتصاد کې رول ولوبوي، کوچنی اقتصاد بیانوي.

دا چــې تصدۍ او موسســات څرنګــه تصمیم نیسي ترڅو خپلې ګټې لوړې کچې ته ورســوي، څومره کارګرانــو او سرمایــې ته اړتیا لري او یا دا چې هــر کارګر په څومره تنخوا کار کوي، کوچنی اقتصاد به یې ارزونه وکړي.

د اقتصاد نړیوالې کچې ته په پاملرنې سره، آزاد بازار ته او همداراز اقتصادي سیستم ته زموږ د هیواد رسیدل دې ته اړتیا لري ترڅو د لاسته ته راغلو چانسونو څخه ګټه پورته کړو او د نړیوالو اقتصادي اصولو څخه په ګټې اخیستنې سره خپل اقتصاد پیاوړی کړو.

لکه څرنګه چې زموږ بحث هم کوچنی اقتصاد دی او د توکواو خدماتو د تولید پورې اړه لري نو ځکه د اقتصاد مهم محور چې د تصدي اقتصاد دی وړاندې کوو.

په عمومي ډول په کې کتاب کې راټول شوي مطالب په لسوفصلونو کې ترتیب شوي چې لومړی فصل یې مفاهیم او اوصطلاحات دي ، دوهم فصل په عمومي ډول ماهیت، اصول، د اقتصاد د علم تاریخ او موضوع ، په دریم فصل کې د تولید په اړه مفاهیم، تولید ترکیب او د تولید لاملونه، په څلورم فصل کې د تصدۍ پلان جوړونــه او د هغــې رول او اهمیت، په پنځم فصل کې د تولید اندازه او د تولید کوونکي انتخاب، په شــپږم فصل کې مصارف او ډولونه یې، په اوم فصل کې د تولید دلاملونو بازارونه، په اتم فصل کې اســتهلاك او د هغه ډولونه، په نهم فصل کې د سرمایې چمتو کول او د تمویل طریقه او په لسم فصل کې بازار موندنه او په تصدیو کې د هغه رول او اهمیت بیانیږي.

په دې کتاب کې کوښښ شوی ترڅو د اوسني ښوونیز سیستم اړتیاوو ته په کتوسره مهم او بنسټیز موضوعات په ساده او لنډ ډول بیان شي او هرفصل یې په پنځه برخو، ټولیز هدف، ښوونیز هدف، د فصل منځپانګه، د مطالبو خلاصه او همدارنګه وروستۍ پوښتنې دي چې د محصلینو د ښې مطالعې او څیړونې وړ وګرځي.

امید دی چې په دغه کتاب کې ذکر شــوي مطالب د لوســتون**کو د پام وړ وګرځي او ورڅخه ســالمه** ګټه واخلي.

په درناوي

نصیر احمد سخي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ټولیزه موخه:

د دغه کتاب له بشپړولو سره د تصدۍ د اقتصاد له اصطلاحاتو او مفاهیمو، د تولید اړوند مفاهیمو او په تصدۍ کې د پلانګذارۍ مسایلو سره آشنایي ترلاسه کوئ. همدارنګه د استهلاک پر لارو چارو او د لازمو اطلاعاتو پر تمویل باندې پوهیږئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

اصطلاحات او مفاهیم

ټولیزه موخه:

د تصدۍ د اقتصاد له بنسټیزو مفاهیمو او اصطلاحاتو سره آشنايي.

د زده کړې موخې: محصلین د دې څپرکې په پای کې باید لاندې موضوعات تعریف کړای شي:

- ارزښت، بازار، پیسې او توکي.
- پیسې، مزد، د سرچینو تخصیص.
- سوداګریزې نښې، قیمت، اقتصاد.
- پانګه، اخستونکي او د دې څپرکي شامل ټول اصطلاحات.

د هر علم په لومړنیو او بنســټیزو اصطلاحاتو باندې پوهیدل زمونږ سره مرســته کوي ترڅو په موضوع ښه وپوهیږو او په ښه توګه ورڅخه کټه تر لاسه کړو.

پــه دې څپرکــي کې د دې کتاب له ټولیزې پوهنې سره چــې د کتاب د راتلونکو څپرکیو ټولیز محور بلل کیږي، آشنايي پیدا کوو.

ارزښت Value

ارزښت د هغه اهمیت څخه عبارت دی چې څوک ورته د ځانګړي خدمت په بدل کې قایل وي.

له یوې خوا توکي ارزښت لري څکه د استفادې وړ دي، چې دې ارزښت ته د ګټې اخیستنې ارزښت ویل کیږي او له بلې خوا توکي یا جنسونه د تبادلې وړ دي، چې مبادلوي ارزښت ورته ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بازار Market

هغه ځای چې عرضه کوونکي او اخسـيتونکي په منظم ډول جنسـونه تبادله کوي او په ګډه معاملې کوي او همداراز يو د بل له احواله ځخه خبرېږي، له بازار ځخه عبارت دی.

پـه بازار کې امکان لري چې خرڅوونکي او اخيسـتونکي په مسـتقيم ډول يو له بل سره ونه ګوري او د جنسونو اخيستل او خرڅول د تليفون، انټرنيت او فکس له لارې هم سرته ورسوي.

پيسې Money

هر هغه شـی چې په يوه سيمه کې په عمومي ډول راکړه ورکړه ولري او د جنسونو د ورکولو په مقابل کې په عمومي ډول ومنل شي، له پيسو ځخه عبارت دی.

يا په بل عبارت د جنسونو د ورکولو په مقابل کې عمومي وسيلې ته پيسې ويل کيږي.

د اقتصاد له پلوه او همداراز د اقتصادي چارو د کارپوهانو په باور په يوه ټاکلي چاپېريال کې د يوه ټولنيز محصول د ورکولو په مقابل کې رسمي وسيلې ته پيسې ويل کيږي.

ياپه بل عبارت: پيسـې هغې رسـمي وسـيلې ته ويل کيږي چې د وګړو د کار په مقابل کې د هغې په واسطه په يوه ټولنيز محصول باندې بشپړ قدرت، ملکيت او يا تصرف رامنځته شي.

له حقوقي پلوه پيسې د راکړې ورکړې وسيله ده چې د دولت لخوا تثبيت او اعلانيږي.

د دې لپاره چې له پيسـو ځخه په ښه توګه ګټه واخيستل شي؛ نو بايد ثابت قيمت ولري او په اسانۍ سره انتقال او وويشل شي.

توکي Material

توکي او اضافي توکي چې د جنسونو په جوړولو کې ورځخه کار اخيستل کيږي، توکي ګڼل کيږي.

د مزد کم حد Minimum wage

د قانون په چوکاټ کې يوه کارګر ته کم ځيز ورکولو ته حداقل مزد وايي، چې په عمومي ډول د يو ساعت کار په مقابل کې ورکړل شي.

سرانه Per capita

دغه لغت په عمومي ډول ترلاسه کولو، توليد، لګښت او په همدې شکل نورو ته ويل کيږي.

د انديښنې وړ توکي Perishable goods

هغه توکو ته ويل کيږي، چې له منځه تلونکي وي او بايد ژر لګښـت شي. د بېلګې په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هګۍ، کبان، میوې، شیدې او داسې نور.

د سرچینو ځانګړي کول Resource allocation

د تولیـد د لاملونو تقسـیم (په کاري قوت او سرمایې بانـدې) د تولید په بېلابېلو برخو باندې، د تولید د لاملونو کموالی د دې لامل ګرځي ترڅو سرچینې په ښــه توګه ځانګړې شي ترڅو د تولید قوت له ضایع کیدو وژغورل شي.

اقتصادي او خدمتي عمر

د اقتصادي نظره د کالیو او ماشین آلاتو څخه د استفادې وخت سپما ته نږديوالی لري.

تخصصي کول Specialization

پــه بېلابېلو مرحلو کې د کارکوونکو لخوا د کار آســانه کولــو فعالیت یا تولید ته تخصصي کول ویل کیږي.

د وخت په تېرېدو سره د مزد ورکول Time wage

د وخت په تېرېدو سره د مزدورانو تنخوا ورکول کیږي او د سرته رسیدلي کار پورې اړه نه لري، چې څومره کار شوی او یا څومره پاتې دی.

سوداګریزې نښې Trade mark:

پــه تولید شــوو توکو بانــدې د یوې ځانګړې طرحې لګول ترڅو و پېژنــدل شي دا توکي د کوم شرکت یا کمپنۍ پورې اړه لري.

صنفی ټولنې، کارګرې ټولنې Trade union

یوه ډله کارکوونکي چې په خپلو کې سره راټول شــوي وي او یوه ټولنه جوړه کړي او د خپلو ګټو د ترلاسه کولو لپاره د خپل بادار سره مشوره وکړي.

قیمت price:

قیمت هغو نقدې پیسو ته ویل کیږي چې په بازار کې د توکو لپاره ځانګړې شوې وي، د قیمت تعینول په بازارونو کې مختلف وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استهلاک Depreciation

له لګښت وروسته د شتمنۍ د ارزښت له منځه تللو یا کموالي ته استهلاک وایي.

لګښت Consumption

د توکو او یانورو اړینو شیزونو د رانیولو لپاره د یوې کورنۍ لګښت ته لګښت ویل کیږي.

مزد wage

د کار په مقابل کې لاسته راوړنې ته مزد ویل کیږي.

مزد د سرته رسیدلي کار په مقابل کې ورکول کیږي، چې د یوساعت، یوې ورځې، یوې اونۍ او یا یو کال وروسته اخیستل کیږي.

کار Work

د بدن یا فکر فعالیت چې د توکو د تولید او یا د کوم خدمت لامل وګرځي او یا یوکسب چې انسان په هغه لګیاوي.

اقتصادي تصدي، اقتصادي واحد Firm

یو شرکت یا موسسه چې په اقتصادي فعالیت او یا اړتیاوو په له منځه وړلو بوخت وي.

فعالیتونه Enterprise

لومړی: هر ډول کار کسب او اقتصادي فعالیت.

دویم: د کار د اداکولو لپاره زور او فکر ته فعالیت ویل کیږي.

فابریکه Factory

هغه ځای چې د کار او یا ماشینونو په واسطه په کې مختلف توکي بدلیږي او بیا ورځخه ګټور توکي جوړیږي.

د ویشلو لګښت Distribution Cost

د خپرولو لګښت، هغه لګښت چې د هغه په واسطه توکي او خدمات د تولید کوونکي څخه اخیستونکي ته رسیږي. د بېلګې په توګه د لېږد رالېږد لګښت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غیر عادي لګښتونه Abnormal Costs

هغه لګښــتونه چې د تولید د نشــتوالي په صورت کې منځته راځي، لکه اعتصاب، زیانونه او داسې نور.

عادي لګښتونه Normal Costs

دا هغه لګښــتونه دي چې د تولید د لړۍ په اړه پرې فکر شــوی وي او د حاصل لاسته راوړلو ته یې هم طمعه وي.

قوي صنعتونه Basic Industries

هغه تولیدي فعالیتونه چې د نورو صنعتونوپه پرتله ډېر اهمیت ولري او له توکو څخه یې په نورو صنعتونو کې کار واخستل شي. لکه د اوسپنې اوبه کول.

زیات تولید Batch Production:

په زیاته اندازه د توکو تولید د بېلګې په توګه په یوه اندازه د یو ډول بوټانو تولید.

جایزه Bonus

د ټاکل شوې تنخوا پرته د اضافي پیسو ترلاسه کول. د بېلګې په توګه کارګر چې د یو ښه کار په مقابل کې له خپل بادار څخه اضافي پیسې اخلي.

د ګټې ګوټې بازار Boom Market

هغه بازار ته ویل کیږي چې په هغه کې له عرضې څخه تقاضا زیاته وي او قیمتونه هم لوړ وي.

شتمني Capital

۱- هغه پیسې چې د یو اقتصادي فعالیت لپاره په کار واچول شي.

۲- پــه اقتصــاد پوهنه کې سرمایه له هغو توکو څخه عبارت ده، چــې د نورو توکو د تولید او اخیستلو په موخه ورڅخه کار اخیستل کیږي.

پېرودونکی Client

هغه چاته ویل کیږي چې کوم جنس اخلي او یا یې غوښتونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تولید لاملونه Factors of Production

هغـه قوت او فکـر چې د توکو په تولید کې ورڅخه کار واخیسـتل شي یعنی کار، سرمایه او ځینې وخت ځمکه، ښه مدیریت او نور.

د امکاناتو په پام کې نیول او لومړنۍ څېړنې Feasibility study

د سرمایې د لګښت په وخت کې په لازمو امکاناتو فکر کول او د احتمالي خنډونو لرې کول.

ثابت قیمت Fixed Price

هغه ثابت قیمت چې د توکو د پلورلو لپاره ټاکل شوی وي او بدلون په کې رامنځته نه شي.

د انګیزې جوړول او یا رامنځته کول Incentive Scheme

هغه برنامه یا طرح ده چې د هغې له امله کارکونکي خپلو کارونو ته ښه وهڅول شي او کوښښ وکړي ترڅو د خپل بادار یا د کار له مشر څخه جایزه یا انعام ترلاسه کړي.

په تولید کې بې تفاوتي Isoquant

د یو محصول څخه د تولید د یوې معینې اندازې لپاره د دوه لاملونه ترکیب ته بې تفاوتي وایي.

له کاري قوت څخه ګټه اخیستل Labor Productivity

د تولید یا یو فعالیت په وخت کې د کاري قوت له زور څخه استفاده کول او دغه زور له تولید شوي محصول سره پرتله کول ، یعنې تولید شوی محصول د کارکوونکو د ورتیاوو سره پرتله کول.

توکي Goods

توکي د انسانانو د ضرورت وړ وسایلو ته ویل کیږي یا په لنډ ډول توکي د انسانانو د اړتیاوو وړ خدماتو ته ویل کیږي.

ثروت Wealth

اقتصادي ثروت د یو شخص نقدي او غیر نقدي شیانو ته ویل کیږي، لکه پیسې، ځمکه او نور.

د پیسو بازار Money Market

د پیسـو لومړني او دویم بازارونه چې په هغه کې پیسـې بدلیږي او داسې معاملې کیږي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یو کال پورې اعتبار ولري.

د شتمنۍ بازارونه Capital Markets

لومړنيو او دوېمو بازارونو ته ويل کيږي چې په هغه کې پيسې تبادله کيږي او معاملې هم په کې حد اقل يو کال او يا طويلمدت وي.

دغــه بازارونــه د سرمايې لپاره لويه لاره هواره وي ، د سرمايــې په بازارونو کې معمولا تجارتي بانکونه، د بيمې شرکتونه او نور خلك پانګه اچونه کوي او د سرمايې په کار او بار کې اســانتياوې رامنځته کوي.

د بازار ارزښت Market Value

د يوې اندازې شتمنۍ د پلورلو قيمت ته د بازار ارزښت ويل کيږي.

د ثابت توليد لاملونه **Fixed Inputs**

د ثابت توليد لاملونه هغه ته ويل کيږي چې په يوه ټاکلي وخت کې په کې بدلون رانه شي.

د بدلون موندونکي توليد لاملونه **Variable Inputs**

د بدلون موندونکي توليد لاملونه هغه دي چې په يوه ټاکلي وخت کې په کې بدلون راشي.

د توليد وختونه Production Function

د توليــد وختونــه د شرکتونو او تصديو پورې اړه لري يعنې کله چې تصدي يا شرکتونه وغواړي توليد کولای شي.

د توليد مرحلې Stage Of Production

د منځني او اخري توليد ترمنځ رابطې ته د توليد مرحلې ويل کيږي.

مرحله **I** **Stage I**

د متوسط توليد زياتوالی چې تغير هم په کې راشي.

مرحله **Ii** **Stage Ii**

له اندازې زيات متوسط توليد ترهغه چې وروستی توليد هيڅ رامنځته نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي څپرکي لنډيز

د راتلونکو څپرکيو د اســانتيا لپاره موږ په لومړي څپرکي کې په اصطلاحاتو ښه وپوهيدو څکه پــه دې څپرکي کــې مونږ د اقتصاد او تصدۍ په اړه په مهمو اصطلاحاتو بحث او څېړنه وکړه؛ نو بــاور لرو چې محصلين به د لومړي څپرکي په مطالعې سره وشي کولای چې د راتلونکو څپرکيو په موضوعاتو په اسانۍ سره وپوهيږي او ورسره آشنا شي.

د لومړی څپرکي پوښتنې

١- پيسې څه ته وايي؟

٢- په اقتصاد کې د سرچينو ټاکنه څه ګټې لري؟

٣- د ثروت او سرمايې ترمنځ څه فرق دی؟

٤- قيمت او ارزښت تعريف کړئ ؟

٥- د توليد لاملونه وليکئ؟

٦ - د لګښت په اړه څومره پوهيږئ؟

٧- د توليد ثابت او متغير لاملونه توضيح کړئ؟

٨- د توليد د پړاوونو په اړه څومره پوهيږئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

عمومیات

ټولیزه موخه:

د اقتصاد د علم له اساسي مسايلو سره اشنايي، په ځانګړي ډول د تصدۍ اقتصاد علم د دغه علم ماهیت، لوری او تاریخي پرمختګ بلل کیږي.

د زده کړې موخې: ددې څپرکي تر پایه پورې تمه کیږي، چې محصلین په لاندې مسایلو و پوهیږي:

- اقتصاد څه ته وايي.
- اقتصادي اصول.
- د تصدي اقتصاد د علم موضوع.
- د تصدي اقتصاد د علم تعریف.
- د اقتصادي تصدۍ د علم تاریخچه او د پرمختګ لارې.

اقتصاد څه شی دی؟

انســانان د خپل پیدایښــت څخه راپدیخوا د سرچینو له کموالي سره مخ دي او د دغه ټولنیزې ســتونزې سره یې مبارزه کړې له بلې خوا انســانان بېلابېلې غوښتنې لري کله چې یې یوه غوښتنه سرته ورسیږي بیا نورو شیانو ته اړتیا پیدا کوي.

نو ځکه ټولې اقتصادي پوښــتنې په دې واقعیت ولاړې دي چې موږ نه شــو کولای ټولو هغو شیانو ته لاس رسی پیدا کړو چې په ژوند کې ورته اړتیا پیدا کړو.

په اقتصاد کې محدودیت په دې معنی دی چې د انســانانو غوښــتنې او اړتیاوې د سرچینو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرتله ډېرې زياتې دي.

د بېلګې په توګه تاسو ۲۰۰۰ زره افغانۍ د پوهنتون د لګښتونو لپاره ځانګړې کړي چې په دغه دوه زره افغانيو تاسو قلمونه ، کتابچې ، کتابونه او هم جامې اخلئ نو که چيرې تاسو بازار ته د جامو اخيستلو لپاره لاړ شئ او يواځې د جامو قيمت له ۲۰۰۰ افغانيو پورته وي نو ستاسې د اړتيا وړ غوښتنې نه پوره کيږي.

په همدې توګه په مجموعي ډول تاسو نه شی کولای چې هره ورځ تر پوهنتون پورې په ټاکسي کې په لوړه کرايه تګ او راتګ وکړئ ځکه د پوهنتون څخه له فراغته پورې دومره امکانات نه لرئ.

په هرحال ، د سرچينو له کموالي سره نه يواځې بيوزله هيوادونه بلکه بډای هيوادونه هم مخامخ دي لکه د نړۍ ډېر سرمايه دار هيوادونه امريکا ، جاپان، فرانسه، المان او نور چې هغوی هم د ژوند ټولې پوره سرچينې په واك كې نه لري.

په داسې حال کې چې انسانان په ژوند کې بيلابيلې غوښتنې لري چې څو ټاکلې يې لکه د ودانيو ، پلونو ، سرکونو ، موټرو ، ډول ډول خوراکونو، ښه روغتيايي خدمات او نورې دي، نو دغې لاملونو ته په پام کې نيولو سره ويلی شو چې د اقتصاد علم لکه د نورو علومو په څير پرواقعيتونو اونورو لاملونو باندې ولاړ دی چې د تيورۍ په واسطه منځته راځي.

په هر حال، تيوري له واقعيت پرته او واقعيت له تيورۍ پرته کومه خاصه معني نه لري.

تيوري څه ته وايي؟ د علت او نتيجې ترمنځ متقابله اړيکه بيانوي.

او کوښښ کوي چې د (ولې) کلمه واضح او بيان کړي. د اقتصاد تيوري هم دا معنی لري.

د اقتصادي تيورۍ هدف دادی چې په يوه اقتصادي نړۍ چې کومې پديدې رامنځته کيږي، روښانه او بيان کړي.

د نړۍ ليکوالانو د اقتصاد علم ديو ټولنيز علم په توګه پيژندلی چې په دغه علم کې انسانان په لومړي سرکې د کمو وسايلو څخه په ګټې اخيستنې سره لويو هدفونو ته رسيږي. يا په بل عبارت: په اقتصادي علم کې کولای شي چې د خپلو اړتياوو د پوره کولو په خاطر د سرچينو څخه استفاده وکړي او ترڅيرنې لاندې يې ونيسي.

اقتصادي پرنسيپونه

لکه څرنګه چې له يوې خوا انسانانو د خپل پيدايښت راپديخوا ګڼې ستونزې درلودې خو له بلې خوا اقتصادي پرنسيپونو هم له اتلسمې پيړۍ راپديخوا ځانته منظم شکل غوره کړ چې په لاندې ډول بيانيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- لوی پرنسـیپ Maximal: په دغه پرنسـیپ کې باید له خپلو وسایلو څخه ډېره اوښه نتیجه لاسته راشي د اقتصادي تصدۍ په دغه پرنسیپ کې باید د تولید لاملونه داسې رامنځته شي چې د کمیت او کیفیت له پلوه غوره وي او کومه ستونزه ونه لري.

ب- کوچنی پرنسیپ Minimal: په دغه پرنسیپ کې باید د کمو وسایلو څخه د کار اخیستنې وروسته یوه معینه نتیجه ترلاسه شي.

د اقتصادي تصدي له نظره په کم لګښت باندې، معین تولید ته کوچنی پرنسیپ وایي .

ج- خیالي پرنسیپ Ideally: په دغو پرنسیپونو کې له کمو وسایلو څخه د ډېرې ګټې اخیستنې تمه لرل، چې دې موخې ته رسیدل نا ممکن کار دی، دغه پرنسیپونه عملي اړخ نه لري بلکې یواځې تیوري شکل لري.

دغه پرنسـیپ نه یواځې په تصدۍ کې اړتیاوې بلکې د انسـانانو لومړني ضرورتونه (ډوډۍ، جامې، د اوسیدو ځای) هم نه پوره کوي، همداراز فرهنګي او مدني اړتیاوې هم نه پوره کیږي.

د اقتصادي تصدی د علم موضوع

د اقتصـادي تصدي د علم موضوع له ډېرو موضوعاتو څخه بحث کوي او همداراز اقتصاد په بیلابیلو برخو کې څیړي.

په عمومي ډول اقتصاد په دوه اصلي ځانګو ویشـل شـوی چې د لوی او کوچني اقتصاد څخه عبارت دی.

لوی اقتصاد macro economic

لویـې اقتصادي پدیدې، بیکارۍ، تورم، ملي عایـدات، قیمت او ګټه او نور په یو اقتصاد او یا ټولنه کې تربحث او څېړنې لاندې نیسي.

کوچنی اقتصاد micro economy

پـه دغـه اقتصاد کې د کورنیو او تصدیـو لخوا تصمیم نیول کیږي او تولید شـوي توکي خاصو بازورونو ته وړاندې کیږي.

سره لـه دې پـه دغه اقتصاد کې بېلابېلې اقتصادي ځانګې لکـه د تصدي اقتصاد، د بانکدارۍ اقتصاد، ټولنیز اقتصاد او کرنیز اقتصاد، ښودل شوي چې هر یو په ځانګړي ډول تربحث او مطالعې لاندې نیسو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اقتصاد تصدي د سرچینو د ځانګړي کولو او له هغو څخه د ښــه کار اخیســتلو غوره لارې تربحث او څیړنې لاندې نیسي.

پــه یــوه ټولنه کې سرچینې د هغې ټولنې لویو ضرورتونو ته په کتلو سره ځانګړې کیږي. چې د ښې پوهیدنې لپاره لاندې بنسټیز عناصر تربحث او څیړنې لاندې نیسو.

الف - اقتصادي عملونه، لګښــت او تولید: د دې موضوع د روښانه کولو لپاره لاندې موډلونه په پام کې نیسو:

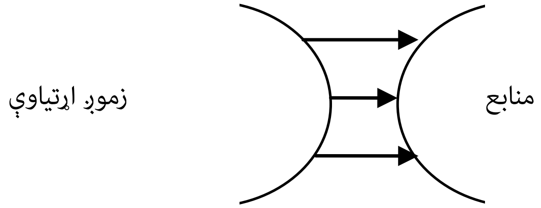

د دې دواړو قطبونو ترمنځ څرنګه اړیکه رامنځته کولائ شو؟

لومړی اړتیاوې پیلوو اووروسته بیا لګښت داسې تعریف کوو:

هغه شــیان چې انســان یې په خپل لاس د خپلو اړتیاوو د پوره کولــو لپاره ورڅخه کار اخلي لګښت بلل کیږي

یا هر هغه چې د هغه په واسطه شیان تبادله کیږي او ورڅخه ګټه اخیستل کیږي د بیلګې په توګه ډوډۍ چې پخوونکي یې لومړی د اړو ، خمیرې ، او پخولو وروسته لاسته راوړي.

یا غنم چې لومړی اوړه کیږي او وروسته خمیره کیږي او په پای کې په ډوډۍ بدلیږي چې له ډوډۍ وړاندې شیان لګښت کیږي او ورسته ډوډۍ لاسته راځي.

په لاندې شکل کې معلومیږي چې څرنګه د دوه بیلابیلو عملونو څخه اقتصادي مسله رامنځته کیږي.

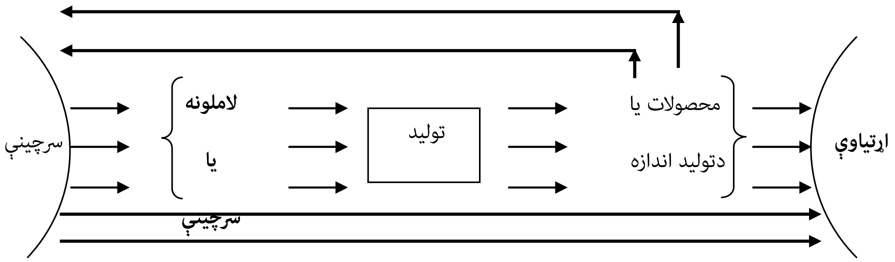

ب: اقتصــادي لاملونــه: په لومړي سر کې مــادي سرچینو ته د انســان د لاس رسي لپاره دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي لاملونه چې کورنۍ او تصدي دي ترڅېړنې لاندي نيسو .

کورنــۍ د يوه اقتصادي واحــد څخه عبارت ده چې لومړی عمل يې لګښــت دی چې د خپل ضرورت وړ شيان لاسته راوړي.

اقتصادي تصدي هغه لاملونه دي چې د کار په واســطه توليد او خدمات رامنځته کوي او لازم وســايل دخپل توليد لپاره اماده کوي په دې مانا چې مزدوران دکار لپاره اســتخدام کوي او د خپل امکان ترکچې لازم وسايل او مالي سرمايه په کار اچوي.

ج: اقتصادي توکي:

۱- مــصرفي او توليدي توکي: د سرچينو د ځانګړيتوب پــه وخت کې د مصرفي او توليدي توکو ترمنځ فرق د ضرورتونو ،او طبقه بندۍ پورې اړه لري هغه اقتصادي توکي چې لګښــت کوونکي يې کاروي امکان لري چې ډېر دوام وکړي چې ګټه اخيستنه ورڅخه ډېره موده په پام کې ونيسي، د بيلګی په توګه کور ، موټر او يا دکور د ضرورت وړشيان يا هغه توکی چې ژر له منځه ځی لکه ډوډۍ، د سون توکي او نور.

برعکس توليدي جنســونه يا توکي لکه ماشــينونه، جنګي وسايل، د کارګرو لخوا د کار دوامدار وسايل او نور.

۲- توليــد شــوي توکي او د توليد سرچينې: که چيرې توکوتــه يواځې د توليد له پلوه وګورو نو ويلای شو هغه څه چې توليديږي او هغه څه چې د توليد لپاره کارول کيږي ډېر فرق لري.

۳- محصولات او د توليد لاملونه: په لنډ ډول د توليد لاملونه هغه جنســونه يا توکي دي چې د درې ګوني ويش له مخې طبعی سرچينې، کار او سرمايه په لاره اچول کيږي.

بالاخــره دا پوښــتنه رامنځته کيږي چــې په کومه اندازه ذکر شــوي توليــدی لاملونه په يوه توليدونکی واحد بدليږي؟

ددې پوښتنې په ځواب کې بايد ووايو چې داعمليه په ښه توګه په اصولو د پوهيدنې وروسته منځته راځي.

د اقتصاد د تصدی علم تعريف او څرنګوالی

اقتصادي تصدی پوهنه د اقتصادي علومو د مهمو او بنســتيز ځانګوڅخه ګڼل کيږي له ډېرې مــودې راپديخوا د يو ځانګــړي علم په توګه پيژندل کيږي او د اقتصادي چارو دکار پوهانو پام يې ځانته اړولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغــه علــم اقتصادي پيښـــي څيړي او هغه ته دحــل لارې لټوي اوهمداراز يې لكه د انســاني اوټولنيزو لاسته راوړنوپه څېر پرمختګ كړی او د يوتخصصی علم په توګه پيژندل كيږي.

د ملي اوتصدی اقتصاد اصطلاحات په لاندی ډول بيانيږي

پــه هرحال د تصدی اقتصــاد پوهنې په اړه كــوم ځانګړی تعريف چې ټولوتــه دمنلو وړوي نلروخو بياهم لاندې څوتعريفونو ته پام وكړئ:

۱- تصدی اقتصاد پوهنه هغه حقيقتونه اونوښــتونه بيانوی چې د تصدی په دننه كې شــتون ولري او د علمي او عملي معيارونو پربنسټ طرح شوي وي

۲- يوه تصدي يواقتصادي واحددی چې توليد شــوی وی اوله خرڅونې وروسته يې عايد لاسته راځي په دې ترتيب لګښــتونه په پام كې نيول كيږي، ماليات وركول كيږي او له پانګونې څخه يې دارايي لاسته راځي

كــورن دورفــر (**Korndorfer**) د تصدی اقتصاد د يوې داســې وســيلې په توګــه پيژنی چې د يومنظم پلان له لارى د انسانانو د اړتياوو د له منځه وړلولپاره رامنځته شوې وي.

د پورته تعريفونو څخه داســې معلوميږي چې تصدي په خپل وار سره په هيڅ اقتصادي نظام كې موخه نه ده بلكه د ملي اقتصاد آخرنۍ موخې ته (د انســانانو د ضرورتونو له منځه وړل) د رسيدو وسيله ده.

د اقتصــادي تصدۍ علم چې د اقتصادي فعاليت د علم په نوم هم ياديږي څلور مهمې برخې لري چې د تهيه، توليد، فروش او مالي امورو څخه عبارت دي.

د اقتصادي تصدۍ علم، د هر انسان اقتصادي ستونزې ترڅېړنې لاندې نيسي او هغه ته د حل لاره پيدا كوي چې په دې توګه د يو خپلواك نظم شكل ځانته غوره كوي.

اقتصادي تصدۍ هغه موســـه ده چې د توليد لاملونه ترلاســه كوي او دغه لاملونه د توكو او خدماتو د خرڅولو لپاره كاروي.

د هرې تصدۍ بنســتيز او لومړني فعاليتونه د كاري قوت ، ماشينونو، وسايلو ، طبيعي سرچينو او نورو څخه ګټه كول دي چې د توكو او خدماتو په توليد كې كارول كيږي.

د توكــو او خدماتــو توليد هغه پړاودی چې د كاري قوت ، سرمايــې ، او خامو توكو له كارولو وروسته لاسته راځي او د يوې خاصې تكنالوژۍ په واسطه په محصول بدليږي.

دنړۍ اقتصادي سيســتم ته پــه كټوسره (د ازاد بازار اقتصاد) دولــت په اقتصاد كې كم رول لوبوي ، نو تصدۍ د ټولنې اقتصادي بنسټونه جوړوي او د اقتصاد په پرمختګ كې مهم رول لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اقتصاد د تصدۍ لنډ تاریخ

ممکن تاسو ته دغه پوښتنه پیداشي چې اقتصاد کله او په کوم ځای کې رامنځته شو ، په ځینو ځایو کې راغلي چې لس زره کاله وړاندې انسانانو د اقتصادي فعالیت د لرلو له امله د محصولاتو راټولول پیل کړي وو خو له هغې دورې وروسته انسانان د تولید او لګښت پړاو ته داخل شول.

د انسـان پیژندنـې او تاریـخ پوهنې بیلابیلې څېړنې ښـیې چې په هره دوره کې د انسـانانو فعالیتونو سره فرق درلود.

په تاریخ کې داسـې راغلي چې هر وخت نوی دولت رامنځته شـوی نو داسې فکر کیږي چې دغه ټولنه د اقتصاد نوي پړاو ته داخله شوې ده.

پـه لویدیـځ کې له بدلونو وړاندې او همدرازد ښـوونځیو د جوړیدو او سـوداګرو مخکې، اقتصاد یو اخلاقي اړخ درلود، خو د ښوونځیود رامنځته کېدو وروسته د اقتصاد مادې اړخ ته زیات پـام وشــو او د هیواد د ژغورنې یواځنۍ لاره فقط د توکـو تولید او د قیمتي فلزاتو راټول په ګوته شول او یو لوی بدلون رامنځته شو.

خو له دې زماني وړاندې د (۳۲۲- ۳۸۲) له میلاده وړاندې د ارسـطو په وخت کې خلکو په طبیعي اقتصاد زیات باور درلود لکه د کورنۍ مشر چې به د خپل کور د اړتیاوو د پوره کولو لپاره یو طبیعي اقتصادي عمل سرته رساوه. او چاچې به یوڅه واخیستل نو هغه به یې د ګټې د ترلاسه کولو لپاره قیمته پلورل.

همدراز (۳۴۷ – ۴۲۷) له میلاده وړاندې د افلاطون اقتصادي فکر داسـې وه چې پیسـې او فضیلـت یــې د ترازو دوې پلې ګڼلې او دا ورته نـا ممکنه خبره وه چې د ترازو یوه پله دې درنه وي او بله سپکه.

د اسلامي اقتصاد لوی عالم ابن خلدون (۷۳۲ – ۸۰۸ ه ق) د څوارلسمې او پنځه لسمې پیړۍ ترمنـځ اقتصادي فکر درلود. اروپـا د ابن خلدون په وخت کې اقتصادي پرمختګ وکړ او نوموړی په اقتصادي امورو کې د دولت پلوی وه.

ځنې لیکوالان په العبر کتاب کې ابن خلدون د اقتصاد د علم رامنځته کوونکی بولي.

سن توما داکن (۱۲۲۵-۱۲۷۴) د هغه وخت اقتصادي اخلاق په ښه توګه بیان کړي دي، د ده په نظر اقتصادي مسایل په عدالت پورې تړلي دي.

یوه بله مسله چې په ۱۳ پیړۍ کې رامنځته شوه هغه دا وه چې ایا (د سوداګر د ګټې په خاطر په لوړه بیه توکو پلورل څه پایلې لري ؟)

کارپوهان او څیړونکي د اقتصادي علومو پرمختګ د ۱۴ – ۱۶ پیړۍ راپدیخوا بولي، د پنځلسمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیړۍ راپدیخوا په اقتصادي پرمختګ کې یو لوی بدلون رامنځته شو.

د اروپایانــو لخوا په مدیترانې باندې له واکنمنۍ راپدیخوا او همداراز د ســوداګریزو اړیکو د پراخیدو وروسته ، په اقتصادي امورو کې لوی پرمختګ رامنځته شو.

لکه څرنګه چې وویل شــول د اقتصادي پیښــو تاریخ ، د اقتصادي تصدیو د فعالیت پیل وه او که په څرګند ډول د اقتصادي تصدیو نوم وانه خیســتل شــو په دې معنی نه دی چې دا عملي نه وه څکه په هروخت کې د څیړونکو او پوهانو لخوا په خپلو څیړنو کې د اقتصادي تصدۍ بیان شوی دی.

د تصــدي اقتصــاد علم له نولســمې پیړۍ تر پیل پورې ، د اقتصــاد عمومي اړخ درلود خو د نولســمې پیړۍ په لومړۍ لســمه کې د اقتصاد په اړه بیلابیلې څیړنې پیل شوې چې ښکاره بیلګه یې **J.V.Thunen** دی.

نومــوړي پــه خپل کتاب (د زراعــت او ملي عایداتو په اړه د دولــت پاملرنه) زراعتي تصدي ترڅیړنــې لاندې نیولې او زراعتي تولیدات یــې د خرڅلاو او بازار موندنې له پلوه ترڅیړنې لاندې نیولي دي.

په همدې ډول د اقتصاد د ریاضي مکتب موسس کورنو (۲۸۰۱ – ۱۸۷۷ **Augustin Antione Cournot**) پــه یــو موډل کې د تابعیت او قیمت ترمنځ اړیکه ښــودلې ده او له دې لارې یې د پلورلو او دمصارفو د وړاندینې په اړه څیړنې کړې دي او په عمل کې یې پیاده کړې دي.

همدارنګه په ۱۹ پیړۍ کې زیات کشــفیات رامنځته شــول او د انسانانو په واسطه دکار سرته رســول د ماشــینونو په واســطه سرته ورسول شــول. او سربیره پردې د تولید د پړاوونو په اړه فکر وشو او دې فکر ته د رسیدلو به موخه په هرځای کې پرله پسې اقتصادي ښوونځي جوړشول چې سوداګریز ښوونځي یې ښه بیلګه ده.

بوســن فان کلبــی (**Busse Von Colbe**) ۱۸۹۸ کال د اقتصادي تصدۍ د زیږیدنې د کال په نوم غوره کړاو همداراز د المان په بیلابیلو سمیو کې عالي سوداګریز ښوونځي اود اقتصادي تصدۍ پوهنځي جوړ کړل.

په افغانستان کې له پخوا څخه تصدیو شتون درلود چې په څرګند ډول د غازی امان الله خان پــه وخت کې د پرمختللو فابریکو رامنځته کیدل یې ښــه بیلګــه ده. د بیلګې په توګه د ګوګړو ، بورې ، سمنټو ، او نورې چې د خلکو د اړتیا وو د پوره کولو په موخه جوړې شوې.

سره له دې چې تصدیو په دې وروستیو کلونو کې د پام وړ پرمختګ وکړ او ځنې توکي د هیواد په دننه کې جوړیدل او ډیرو هیوادوالو هغه مصرفول چې د اقتصاد په پرمختګ کې یې مهم رول لوباوه. خو له بده مرغه په وروســتیو کورنیو جګړو کې ډیرې دولتي او خصوصي تصدۍ له منځه لاړې او زیات زیانونه ورته واوښتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم څپرکي لنډیز

انســانان د خپل پیدایښــت څخه راپدېخوا د سرچینــو له کموالي سره مخامــخ وو او بېلابېلې غوښــتنې به یې کولې، نو په داســې حال کې چې انسانان خپلو موخو ته د رسیدلو ټول وسایل نه لري نو ټولې غوښتنې یې هم نه شي پوره کیدای، خو کولای شو چې د اقتصادي علومو په مطالعې سره او همداراز اقتصادي اصولوته په کتو سره تریوې اندازې خپلې اړتیاوې پوره کړي.

پــه دې څپرکــي کې په ټولیزډول اقتصادي مســایل او د اقتصاد د بیلابیلــو څانګو سره د دغو مســایلو اړیکه تربحث او څېړنې لاندې نیســو او سربېره پردې د اقتصادي علومو په اړه د اسلامي علماوو نظریات، د نړې اقتصادي اصول، بنسټیز اصطلاحات او نور ترمطالعې لاندې نیسو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دويم څپرکي پوښتنې

۱- اقتصاد څه ته وايې واضح يې کړئ ؟

۲- د اقتصاد علم تعريف کړئ ؟

۳- د اقتصاد درې ګوني پرنسيپونه په لنډ ډول بيان کړئ ؟

۴- د اقتصاد علم په مجموعي ډول په څو بخشونو ويشل شوی هريو په لنډ ډول بيان کړئ؟

۵- اقتصادي لاملونه کوم دي هر يو تعريف کړئ؟

۶- اقتصادي توکي يا شيزونه څو ډوله دي هريو په لنډ ډول بيان کړئ ؟

۷- د تصدی اقتصاد يو تعريف چې ستاسو په نظر غوره وي بيان کړئ ؟

۸- د تصدی اقتصاد په اړه د کورن نظر څه دئ ؟

۹- د اقتصاد په اړه د افلاطون نظر څه وه ؟

۱۰- د اقتصاد په اړه د ارسطو نظر څه وه ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریيم څپرکی

تولید

تولیزه موخه:

د تولید پر اړوندو مسایلو، د تصدۍ فعالیت د محوري عنصر په توګه د تولید د لاملونو پر ترکیب او اړیکو پوهېدل.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې زده کوونکي له لاندې مسایلو سره بلدتیا پیداکوي:

- تولید
- د تولید عناصر
- تولید له یو بدلوونکی لامل سره
- مجموعی تولید
- منځنی تولید
- نهایی تولید

د تولید مفهوم

تولید د انسانانو د ضرورت وړ جنسونو یا توکو ته وایی چې د طبیعی ، انساني او سرمایوي لاملونو څخه لاسته راځي.

یوه اقتصادي تصدی لومړی د تولید پورې اړوند ضروي وسایل اخلي او وروسته د تولید لپاره ورڅخه کار اخلي.

د تولید په اړه د هرې اقتصادي تصدۍ لومړني فعالیتونه لکه کاري ډله، د ماشینونو او وسایلوڅخه کار اخیستل، طبیعي سرچینې او نور دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تولیـد ځیزونه یا توکي هغه مرحلې دي چــې د رامنځته کیدو لپاره یې کار ، سرمایه ، خامو توکو، اونورو ته اړتیا لیدل کیږي او د یوې ځانګړې تکنالوژۍ څخه په ګټې اخیستنې سره یو حاصل رامنځته کیږي

تکنالوژی په حقیقت کې هغه علم دی چې لاملونه په حاصلاتو بدلوی.

تولید په عمومي ډول په دوه ډوله دی:

۱- توکي یا ځیزونه ، لکه د یوکور د اړتیا وړشیان ، میز، څوکۍ ، کمپیوتر او نور.

۲- خدمتونه لکه روغتیایی خدمتونه ، ښوونه او روزنه ، مخابرات او نور.

توکي یا ځیزونه هم په دوه ډوله ویشل کیږي:

الف – د سرمایې توکي: هغه شـیان دي چې د تولید په درشل کې ورڅخه کار اخیستل کیږي او له یوکال وروسته استهلاکیږي.

ب – مصرفــی توکــي: هغه شــیان دی چې د عاجلو اړتیــاوو د پوره کولو لپــاره ورڅخه ګټه اخیستل کیږي او ژر له منځه ځي. لکه جامې ، شامپو ، صابون او نور

زورمن (**Saurman**) اقتصادي توکي داسې یو څه بولي چې:

۱ – د اقتصادي واحدونو اړیتاوې له منځه وړي.

۲ – له تخینکي پلوه د اړتیاوو د له منځه وړلو لپاره په کار اچول کیږي.

۳ – د اقتصادي واحدونو په واك کې وي.

۴ – ټولې اړتیاوې وربا‌ندې له منځه نه ځي یعنې د هغو د تیارولو لپاره جنس یا پیسې په کار اچول کیږي.

هغه هوا چې د ماشــینونو د ســړولو لپاره ورڅخه کار اخیســتل کیږي د تخنیکي پلوه اړتیاوې وربا‌ندې پوره کیږي.

په همدې لحاظ توکي د اقتصادي پلوه په بیلابیلو ډولونو رامنځته کیږي.

۱ – یو ډول کار چې په یو شي باندې رامنځته کیږي.

۲ – د یوشي ترمیماتي مقاومت.

۳ – د استعمالو امکانات.

۴ – شکل او دیزاین یې.

۵ – د استعمال وخت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ – هغه ځای چې په هغه کې توکې اخیستل کیږي.

۷ – هغه وخت چې توکي اخیستل کیږي.

۸ – دهغو اشخاصو شمیره چې توکي یې په واك کې وي.

د تولید تابع

د تولید تابع هغه امکانات او حرفه چې د هغه له امله د تولید لاملونه رامنځته کیږي روښانه کـوي. د تصدي په یوه تولیدي لړی کې کاري قوت ، سرمایه ، معلومات او منجمنت چمتوکیږي او هغــه پــه توکو او خدماتو لکه ، میز ، څوکۍ ، کمپیوټر ، رادیو تلویزیون ، جامې ، خوراکي توکي ، او ښوونیزو خدماتو بدلوي.

د یــوې تصدۍ د تولید په لاملونو کې هغه څه شــامل دي چې تصــدۍ د تولید په لړی کې ورڅخه ګټه اخلي.

د بېلګــې پــه توګه: د ډوډۍ پخلو په یو پخلنځي کې کاري قــوت، لومړني توکي (اوړه، خمیره) سرمایه (د ګډولو دستګاه، د ډوډۍ پخلو دستګاه) سره ترتیب شوي چې تولید ورڅخه لاسته راځي.

د تولید په یوه لړۍ کې د تولید لاملونه او میزان د تولید د تابع تولید په واسطه بیانیږي

د تولید یو تابع په ډېرو تولید شوو توکو دلالت کوي. د هر خاص ترکیب لپاره د تولید لاملونه شــتون لري د مثال په توګه: د **Q** تولید د دوه لاملونو څخه په ګټې اخیســتنې سره، کاري قوت (**L**) او سرمایې (**K**) سره سرته رسیږي نو لدی کبله د تولید تابع په لاندې توګه بیانیږي:

$$Q=f(L, K)$$

د تولید تابع، تولیدوونکي ته داســې امکانات برابر وي چې د تولید د بیلابیلو لاملونو ترکیبات په پام کې ونیسي.

پاملرنــه وکړئ چې د تولید هره تابع د یوې تکنالوژۍ په شــتون دلالت کوي دغه تکنالوژي د مختلفولاملونو لارې چارې ښیي.

پــه بل عبارت یولــه بل سره د تولید دلاملونو د څرنګوالي اړیکه بیانوي ، د تکنالوژۍ په تولید کــې بدلون د تابــع د بدلون لامل ګرځي اوتصدي کولای شي د تولیــد د ځرګندو لاملونو څخه ډېر تولیدات بیان کړي.

د یو متغیر لامل تولید

فرض کړئ تاسو یو لنډ وخت لرئ چې د سرمایې اندازه او کاري قوت سره فرق لري، خو که د سرمایې اندازه ثابته هم وي خو تولید کوونکي کولای شي چې د تولید اندازه تغیر کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې جدول ته پام وکړئ او وګورئ چې په دريو لومړيوســتنو کې يې د رامنځته شــوی توليد اندازه ، د سرمائې لس واحدونه ، او د کاري قوت مختلفه اندازه ښيي.

په دې جدول کې ښــکاري هغه وخت چې د ګارګرانو شــمېر صفر وي ، توليد هم ورسره صفر وي ، د ګارګرانو له زياتوالي سره ، ٨ واحده توليد زياتيږي او له دې نقطې هاخوا ټول توليدکميږي. عــلاوه پردې چې په لومړي سرکې د کارګــرو په زياتوالي سره هغه منځنی سرمايه چې د هغوي په واك کې ده ، کميږي چې توليد هم ورسره کميږي.

د مثــال پــه توګه پنځه کارګرانو د توليد په يو خط کې د دوه کارګرانو توليد کړی خو په لســو کارګرانو سره د مسؤوليت حس کميږي او امکان لري چې توليد هم ورسره کم شي

سرمايه K	کارګر L	توليد کل Q	متوسط توليد $\frac{Q}{L}$	نهايی توليد $\frac{\Delta Q}{\Delta L}$
10	0	0	-	-
10	1	10	10	10
10	2	30	15	20
10	3	60	20	30
10	4	80	20	20
10	5	95	19	15
10	6	108	18	13
10	7	112	16	4
10	8	112	14	0
10	9	108	13	-4
10	10	100	10	-8

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې متن په بیانولو او همداراز په یوه تصدۍ کې د تولید د عملیې په پوهیدو سره، مجموعي مفاهیم، وسطي تولید او وروستي تولید په لاندې ډول بیانیږي.

مجموعي تولید TP

مجموعي تولید عبارت له هغه تولید څخه دی چې د یوې متفاوتې نتیجې یعنې سرمایې او کار څخه لاسته راځي نو ځکه ویلای شو چې مجموعي تولید د کاري قوت تابع دی.

TP=F (L)

لکه څرنګه چې په پورتني جدول کې ولیدل شــول د زیاد کار حجم د سرمایې په زیاتوالي کې مهم رول لري.

لکه څرنګه چې په پورته جدول کې ولیدل شــول په سرمایې باندې د کار حجم زیاتیږي، تردې چې د کار په ۷ واحد کې ، مجموعي تولید ، لوړې کچې یعنې ۱۱۲ واحد ته رسیږي او له هغې نقطې وروســته یعنې د کار د حجم په زیاتوالي یعنې ۸ واحد کې ، کاري قوت له سرمایې نه دی زیات شوی بلکې مساوي دی او وروسته کم شوی دی ، یعنې په ترتیب ۱۱۲ او ۱۶۸ ته رالویدلی.

منځنی تولید AP

منځنــی تولید د مجموعي کار تناســب یعنې د سرمایې حاصــل دي، چې د تولید هر واحد په بیلابیلو برخو کې ښیې او د هر کارګر کاري تولید په ګوته کوي.

د کار ګر منځنی تولید، په تصدۍ کې د هغه ونډه معلوموي.

نهایي تولید MP

وروســتی تولیــد د مجموعي تولید د اندازې له زیاتــوالي څخه عبارت دی چې د تولید په لړۍ کې د کاري قوت څخه لاسته راځي.

وروستی تولید په تولید کې د زیاتوالي ښکارندوی دی.

د مثــال په توګــه: د ثابتې سرمایې په ۱۰ واحدونو کې چې کاري قوت له (۲ –۳) زیات شي، کلي تولیــد لــه (۳۰ – ۶۰) پورې زیاتیږي چې د رامنځته شــو ي تولید زیاتوالی له ۳۰ واحدونو سره برابر دی.

د کاري قوت د وروســتی تولید د لاسته راوړلو لپاره باید د تولید تغیرات (ΔQ) له کاري قوت (ΔL) سره محاســبه کړو. خو باید په یاد ولرو چې دکاري قوت وروســتي تولید د اســتفاده شــوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمایې پورې تړاو لري. که د سرمایې اندازه له (۱۰ – ۲۰) واحدو پورې زیاته شي په هره اندازه کې د کار ي قوت وروستي تولید ، د کارګرو په هره ټاکل شوی اندازه کې زیاتیږي.

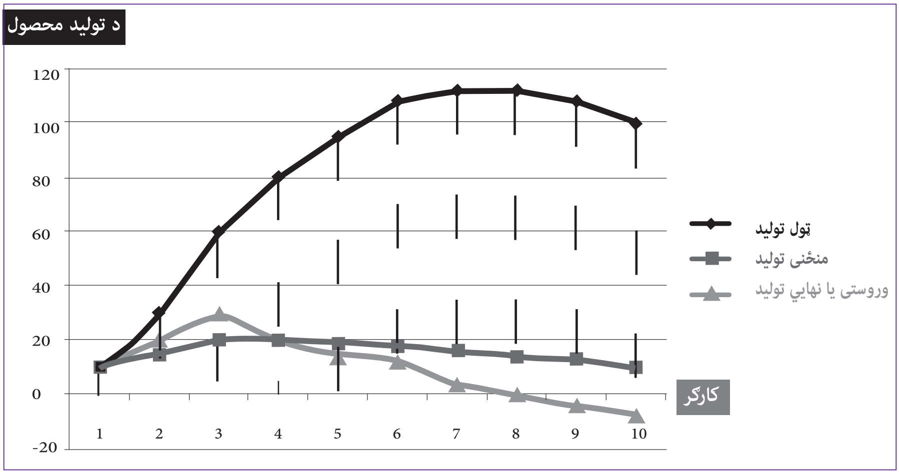

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درېيم څپرکي لنډيز

پــه يوه تصدى کې د سرچينــو څېړنه په دې پورې اړه لري چې يو توليدوونکى له ځينو څانګو څخه په ګټه اخستنې سره خپل توليدي موقعيت په دقيقه توګه وټاکي.

يــوه تصدي د توليد لاملونه ترلاســه کــوي اوهغه د کاليواو خدمتونــو د توليد او خرڅلاو لپــاره کاروي.

د هرې تصدۍ بنســتيزفعاليت د کاليو او خدمتونو د توليد په موخه د توليد له لاملونو څخه ګټه ترلاسه کول دي. لکه: د کارنيرو، ماشين آلات او تجهيزات، طبيعي سرچينې او نور.

په بنسټيزه توګه د انسان د فردي او اجتماعي لاسته راوړنو موخه هماغه توليد دى چې توکي او خدمتونه په څنګ کې لري.

لکه څنګه چې پوهيږو کالى په مصرفى او سرمايه وي کاليو ويشــل کيږي. نو لدې کبله توليد، د توليد د لاملونو ترکيب او د توليد تابع توضيح کيږي.

وروســته له يوځانګړى لامل څخه په ګټه اخستوسره د يوه ثابت لامل په وړاندې د مثالونو په وړاندې کولو سره ترڅېړنې لاندې نيول کيږي.

چــې په همدې ډول د توليد دلړۍ د مولديت په اړه د مجموعي، منځني او وروســتني توليد مفاهيم هم توضيح کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درېیم څپرکي پوښتنې

۱- تولید څه ته وايي؟

۲- په عمومي ډول توکي یا څیزونه په څو ډوله ویشل شوي دي، هر یو په لنډ ډول بیان کړئ؟

۳- د تولید په اړه د زورمن څو نظریات بیان کړئ؟

۴- د تولید تابع کوم شیان دي بیان یې کړئ؟

۵- مجموعي، منځنی او نهايي تولید څه ته وايي بیان یې کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

د تصدي پلان جوړول

ټوليزه موخه:

د پلان جوړونې سره بلدتيا او په تصدى کې د هغه اهميت او رول.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې محصلين په لاندې مسايلو پوهيږي:

- د پلان جوړنې په مفهوم او اهميت.
- د پلان جوړونې پړاوونه.
- په تصدي کې پلان جوړونه.
- د توليد په لاملونو کې پلان جوړونه.
- د توليد د عمليو پلان جوړونه.
- د مالي امورو پلان جوړونه.
- د خرڅلاو لپاره پلان جوړونه.

د پلان جوړونې اهميت او معنا

پلان جوړونه د انسانانو د علمي او اقتصادي وړانديڼو څخه عبارت ده.

له پلان جوړونې پرته د يو تجارتي کار پيل کول يو بې معنى او بې موخې کار دى نو لدې کبله بايد ووايو چې پلان جوړونه د فکر او عقل يوه لړۍ ده او د دې پيغام لري چې په يوه تصدي کې له کار وړاندې بايد پلان جوړ شي او يا په بل عبارت پلان يوه دوامداره لړى ده چې ژور فکر ته اړتيا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجربو ښودلې ده چې اوس مهال له يو منظم پلان پرته انسانان خپلو ټاکلو موخواو نتيجو ته نه شي رسيدلای.

نو ويلای شو چې ټول اقتصادي او توليدي کارونه يو پلان ته اړتيا لري چې له پلان جوړونې پرته د دغو کارونو سرته رسول ناشونی کار دي

همداډول پلان جوړونه په هرې تصدۍ کې د بې باورۍ او انديښنو د له منځه وړلو سبب ګرځي او سربېره پردې په يوه تصدۍ کې اسانتياوې او برياليتوبونه رامنځته کوي

پلان جوړونه په عمومي ډول په لنډمهاله پلان جوړونې ، ميانه مهاله پلان جوړونې او اوږدمهاله پلان جوړونې ويشل شوې ده هره يوه يې ځانګړې موخې لري

له پلان جوړونې پرته هيڅ امکان نه لري چې يوه تصدي خپلې موخې په ښه توګه ترلاسه کړي.

په تصدۍ کې د پلان جوړونې پړاوونه

د يوې تصدۍ په لومړي پړاو کې په عمومي ډول د تصدۍ دموخو ثابتول مهم دي چې په دې ډول په ډېرو موخو لکه په خپله خوښه خرڅول او اخيستل ، د نوو محصولاتو کشف کول او نورو پوهيږو

په نورو پړاوونو کې د پلان جوړونې لومړني ګامونه، ارزيابي کول او د حل په لارو چارو غږيږو.

د ذکر شوو اصولو په پام کې نيولو سره د تصدۍ پلان جوړونې پړاوونه په لاندې ډول دي.

۱- د توليد د لاملونو او ظرفيتونو ثابتول.

۲- د ټمويلوونکو سرچينو ثابتول

۳- د توليد شوو توکو اغيزمنتوب او ثابتول.

۴- د تصدۍ څخه بهر د تخنيکي ظرفيتونو په پام کې نيول.

۵- څرنګه توليد وکړای شو؟

۶- د ظرفتيتونو او سرمايي ثابتول.

۷- په تصدۍ کې د کار او همداراز د کار کوونکو د ژوند شرايط.

۸- د تصدۍ د محصولاتو سره د محصولاتو د توليد لپاره د اړينو وسايلو مقايسه کول.

۹- د کار لپاره د پاك چاپيريال غوره کول.

۱۰- د تصدۍ د کارکوونکولپاره د تفريح ، ساعت تيرۍ او همداډول د هغو د ماشومانو لپاره د وړکتون جوړول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱- د تصدۍ د کارکوونکو لپاره د اوسیدو د ځای په اړه فکر.

پــه مجموعي ډول یوه تصدۍ نه یواځې خپل تشــکیلات بلکه د نورو هغوتصدیو چې رقابت ورسره لري د هغوی تشکیلات هم ترنظر لاندې نیسي.

منظم پلان جوړول د یوې تصدۍ د مهمو اړخونو څخه شمېرل کیږي چې له دې امله مناسب پلان جوړول د یوې تصدۍ په اداري او رهبرۍ مثبتې اغیزې لري

لکــه څرنګه چې وړاندې وویل شــول یوه تصدۍ د یوپــلان جوړونې ، د تولید د لاملونو ، د مــالي امورو دپلان جوړونې اونورو پورې اړه لري چــې هریوېې په ځانګړي ډول تربحث او څېړنې لاندې نیســو.

۱- د تولیــد د لاملونــو پلان جوړونه: د تولید د لاملونو پــلان جوړونه د یوې تصدۍ د ټولو . پلان جوړونو سره مشابه ده.

کله چې د تولید لپاره ټول د ضرورت وړ شــیان برابر شــول نو ژر یې د کارونې فکر کیږي چې څرنګه یې وکاروي او ورڅخه ګټه واخلي چې دغه پلان ته تخنیکي او تطبیقي پلان هم ویل کیږي.

۲- د تولید د عملیو پلان جوړونه: تولید عبارت دی له ټولو هغو شــیانو چې ارزښت ولري او خلك ورڅخه ګټه واخلي.

یو تولید کوونکی همیشــه خپل خالص عایدات په پام کې نیســې او خالص عاید د مجموعي ارزښت هغه برخه ده چې په یو تولید کې د لګښتونو له سنجونې وروسته منځته راځي

مجموعي لګښتونه – مجموعي عایدات – خالص عاید

لــه تولیــد وړاندې باید د ټولنې اړتیاوې او اقتصادي تحلیلونه په پام ونیســو او ورباندې فکر وکړو د تولید د پلان جوړونې په برخه کې باید دې ټکي ته پام وکړو چې خپل تولیدات څرنګه په ټولنه کې لګښت کیږي.

او همداراز د تولید په اړه باید د بازار حالت هم په پام کې ونیسو یعني په دې معنی چې دغه تولیدات ترکومې اندازې پورې په کورنیو او بهرنیو بازارونو کې لګښت کیږي او لګښت کوونکي یې څو ك دي چې دغه موضوع په خصوصي تصدیو کې ډېره مطرح کیږي.

نــو لــدې کبله وړاندې له دې چې د تولید کارونــه پیل شي لازمه ده چې د تولید د زخیرو ، او ګودامونو په اړه دقیق او ښه فکر وکړو اولاسته یې راوړو او همداراز کوښښ وکړو چې د اوږدمهاله تولید لګښت په پام کې ونیول شي.

۱. د مــالي امــورو پلان جوړونه: د یوې تصدۍ د مالي امــورو پلان جوړونه درې وظیفې سرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسوي او په مجموعي ډول د عوایدو د سیستماتیك تنظیم او د تصدۍ له لګښت څخه عبارت ده.

د تصدۍ د مالي پلان جوړونې مهمې موخې په لاندې ډول دي:

- سیالیت
- مصونیت
- مثمریت

سیالیت: د مالي پلوه د تصدۍ قدرت تمثیلوي (د تصدۍ سیالیت تامین شي)

مصونیت: د احتمالي ګواښونو پروړاندې د تصدۍ د ساتنې لپاره لازمه ده چې د ذاتي او غیر ذاتي سرمایې ترمنځ یو معقول تناسب وساتل شي.

مثمریت: په هغه صورت کې چې د تصدي د مالي پلان جوړونې دوه پورته ذکر شوې دندې عملي شي نو دریمه دنده به هم عملي کیږي ، د اضافي سیالیت څخه مخنیوی د موثر والي لامل ګرځي او د ذاتي او غیر ذاتي سرمایې ترمنځ یو معقول تناسب رامنځته کیږي.

۲. د پلورنې پلان جوړونه: د لنډمهاله او اوږمهاله اهدافو د سرته رسیدو او د پلورنې پلان جوړونه یو ضروري امر دی په دې معنی چې په لنډ وخت کې د تولید امکان زیات دی خو د پلورنې امکان یې کم وي ، نو لدې کبله تصدي کوښښ کوي چې په اوږده موده کې تولیدات خرڅونې ته چمتو کړي او د تولید اوخرڅلاو ترمنځ یو توازن وساتي.

په یوه تصدۍ کې د لارښوونې او تصمیم نیونی د تګلارې پړاوونه

د یوې پرمختللې اداري په منځ کې د کارونو تقسیمول د یو منیجر د مهمو فعالیتونو څخه حسابیږی لکه څرنګه چې په یوه تصدۍ کې تصمیم نیول یو مهم اوعمده رکن یادیږی نو په هغه کې عجله کول د زیاتومصارفو درامنځته کیدولامل ګرځي نو په یوه تصدی کې د یو شخص په واسطه په عجلی او ژرژر کارکول د خرابی درامنځته کیدو لامل ګرځي اوباید د وخت په تیریدوسره په ډېرې حوصلې کار وشي

غوره تصمیم نیول څه ته وایي؟

یو غوره اوښه تصمیم هغه دی چې نتیجه یې په زړه پورې او له غوښتنې سره سمه وي.

یو غوره تصمیم هغه تصمیم دی چې د هغه وروسته د انسان دغوښتنی سره سمه نتیجه لاسته راشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لومړي سرکې په یوه غوره تصمیم کې مشکل د یوې غوښتنې په توګه پیژندل کیږي او هغې ته د حل لاره پیداکیږی.

د تصمیم په دویمه مرحله کې مشکلات ټول څیړل کیږي اود حل لپاره یې امکانات په پام کې نیول کیږي

پـه لنډ ډول په دغومرحلوکې چې کومې سـتونزې لیدل کیږي دهغـود حل لپاره باید تصمیم ونیول شي.

باید یادونه وکړو چې دهرې تصدی ټولې ستونزې د حل لاره لري او باید داسې لاره ورته ولټول شي چې دتصدی په کار اوبار کومه اغیزه ونه کړي.

کله چې مشـکلاتو ته دحل لاره پیداشـوه نو د تصمیم نیولوبله مرحله د نتیجو شوولوده چې پـه نتیجه کې کمیت، کیفیت او ظرفیتونه معلومیږي چـې منفي ټکي ورځنې جلاکیږي بالاخره د تصمیم وروستی مرحله د تصمیم عملي کول دي.

د تصمیـم په ټولو مرحلو کې معلومات راټولیږي او وروسـته ترتحلیـل او تجزیې لاندې نیول کیږي. د تصمیم نیولو ټول لاملونه یو له بل سره اړیکه لري او په تصمیم نیولو کې له دغو لاملونو پرته تصمیم نه شي نیول کیدلی.

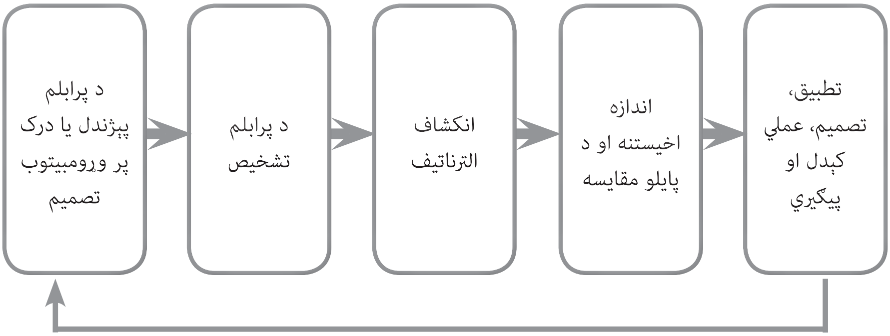

پورته شـکل ته په کتوسره ، د تصدۍ اداره او ارګانونه، د تصدۍ د موخو، سـیالیت، د بیلابیلو ساحو د تنظیمولو په اړه بیلابیل تصمیمونه نیسي.

د تصمیم نیولو کیفیت او معقولیت، تر زیاتې اندازې پورې د ترلاسه شوو معلوماتو د کیفیت او معقولیت پورې اړه لري چې ارزیابي یې په تصمیم نیولو کې یو ضروري امر دی.

سربـیره پر اهلیت، لیاقت، تجربه، شـوونه، رفاقت، حوصله منـدي، د فکر قوت او د تصمیم نیوونکي لید لوری، په تصمیم نیولو کې مهم رول لوبوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورم څپرکي لنډيز

پلان جوړونه د يوې تصدۍ يومهم اوســاسي اصل دي چې بايد ژور فکر ورباندې وشي ځکه له پلان څخه پرته د يوې تصدۍ د کارونو او فعاليتونو پرمخ وړل يو ستونزمن کار ګڼل کيږي.

پــه يــوې تصدۍ کې پلان جوړول که هغه تصدی لويه او کــه کوچنی د بی باورۍ د رامنځته کولو او او انديښــنو د له منځه تللو لامل ګرځی او همداراز يې د ســالمی رهبری درامنځته کيدو لامل ګرځي.

پلان جوړول په عمومي ډول په دريو برخو ويشــل شــوی دی چې د طويلمدت يا لويو پلانو ، متوســط المدت يــا منځنيو پلانونو اوهمداراز کوتاه مدت يالنډو پلانونو ويشــل شــوی دی چې هريويی ځانګړی هدفونه لري او بيلابيلې ځانګې لري

د توليدی وســايلو پلان جوړونــه ، او د مالی امورو پلان جوړونه پــه اقتصادي تصدی کې له خورا اهمښــت څخه برخمن دی نو ځکه په لنډډول ويلای شــو چې د يوې تصدۍ د کار اصلی د برياليتوب ټکی يواځې اويواځې دقيق پلان دی چې د تصدۍ د پرمختګ او کاميابی لامل ګرځی

د څلورم څپرکي پوښتنې

١- پلان جوړونه تعريف کړئ ؟

٢- پلان جوړول په څوډوله دي ويې ليکئ؟

٣- د يــوې تصدې د پــلان جوړونې د عملې پلان جوړونې څو مهم ټکــې وليکئ او د مرحلو نومونه يې واخلئ؟

۴- د توليد د لاملونو پلان جوړونه په لنډډول وليکی؟

۵- د توليد د لاملونو د پلان جوړونې په اړه معلومات ورکړی؟

۶- د مالي امورو پلان جوړول بيان کړئ اومهمې موخې يې بيان کړئ ؟

٧- دمالي پلان جوړونې مهمې موخې بيان کړئ؟

٨- د پلورنې د پلان جوړونې په اړه خپل نظر وليکئ ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

د تولیدوونکي د انتخاب نظریه

ټولیزه موخه:

د تولید د مطلوبې سطحې له ټاکنې سره بلدتیا او د تولید د اندازې له مخې د تولیدونکي ټاکنه.

د زده کړې موخې: په دې څپرکي کې زده کوونکي د اســتخدام، د تولید د مرحلو او لارو چارو، د تولید په اړه د محاسبې او اندازې سره بلدتیا پیدا کوي او په لاندې مسئلو به وپوهیږي:

- خالص عواید او د تولید مناسبه اندازه.
- د تولید له مجموعي عوایدو سره د مصارفو مقایسه
- د اضافی عاید مقایسه
- د تولید پړاوونه او د تولیدکوونکي د ګټې خوندی ساتل
- د نزولي ګټې قانون

۱- خالص عایدات او د تولید مناسبه اندازه:

په عمومي ډول یوه تصدی خپل خالص عواید په پام کې نیسی اووروسته دتولید اندازه ټاکي خالــص عاید د مجموعي عاید هغه برخه ده چې د مجموعي لګښــتونو له ارزونې وروســته پاتې شي.

TC - TR = NR

مجموعي لګښت، مجموعي عاید، خالص عاید

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تولیداندازې ته په کتو سره خالص عواید په لاندې دوه طریقو تعین کیږي.

۲- د مجموعي عاید سره د مجموعي لګښتونو مقایسه:

مجموعی عاید او مجموعی لګښــتونه په بیلابیل ډول محاســبه کیږي چې ددې مطابق یعنې د تولید مطلوبه کچه y عبارت له هغې پیمانې څخه ده چې خالص عاید (NR) لوړې کچې ته رسیدلی وي.

په لاندې جدول کې مجموعي عاید د (۲ افغانۍ = py) او (۵ افغانۍ = px) او مجموعی ثابــت لګښــت (۲۰ افغانۍ = TFC) ښــودل کیږي څکه چــې TR او TC ثابتو قیمتونو ته په کتوسره د تولید په اړیکه محاســبه شــوی نو د ګراف په شکل د هغوی رابطه په لاندی ډول ښــوول‌کیږي.

د تولید معینه اندازه او د خالص عاید محاسبه.

لامل تولید X	مقدار تولید y	لګښتونه مجموعی ثابت TFC	لګښتونه مجموعی متحول TVC	لګښتونه مجموعی TC	عاید مجموعی TR	عاید اضافی MR	عاید منځني AR	عاید خالص NR
0	0	20	0	20	0	-	-	-20
1	5	20	5	25	10	2	2	-15
2	14	20	10	30	28	2	2	-2
3	21	20	15	35	42	2	2	7
4	26	20	20	40	52	2	2	12
5	30	20	35	55	60	2	2	15
6	33	20	30	50	66	2	2	16
7	35	20	35	55	70	2	2	15
8	36	20	40	60	72	2	2	12

(c) ketabton.com: The Digital Library

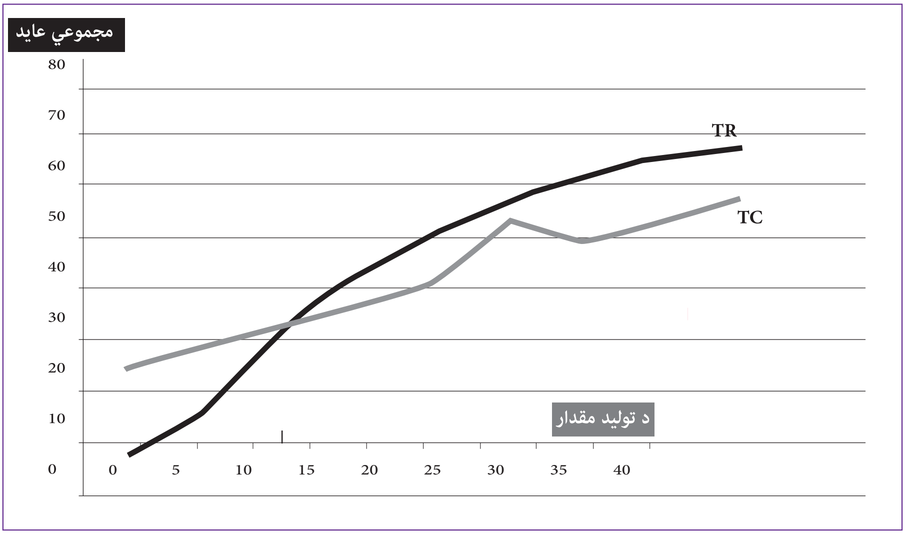

۳- د اضافي عاید (MR) او اضافي لګښت(MC) مقایسه:

د ذکر شوي میتود څخه په ګټه اخیستو سره ، تولید ته دومره پراخوالی ورکولای شو چې د هر تولید شوي واحد، اضافي عاید (MR) د اضافي لګښتونو (MC) سره مساوي وي.

MR=MC

اضافي لګښتونه = اضافي عاید

$$\frac{\Delta TR}{\Delta y}=\frac{\Delta TC}{\Delta y}$$

لکــه څرنګــه چې په پورتني جدول کې ولیدل شــول د بازار په سیســتم او په آزاد رقابت کې **MR** (د هرتولیدوونکــي اضــافي عاید) منحنــۍ تقاضا (**Demand curve**) محصول ښــيې چې دا قسمت همیشه وخت مساوي دی له منځني عاید (**AR**) سره او د هر تولیدي واحد قیمت (**Py**)

$$\text{MR}=\frac{\Delta TR}{\Delta y}=AR=D=Py$$

۴- د تولید پړاوونه او د تولیدوونکي د زیاتې ګټې ساتل:

د متوســط او نهایي تولید څخه به په ګټې اخیستنې سره کولای شو چې په کارګري ګروپ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تولید په دریو پړاوونو وپوهیږو.

لومړی پړاو: د تولید له پیل څخه حسابیږی او تر هغه وخته پورې چې نهایی تولید له متوسط تولید څخه زیات وي ادامه پیداکوي.

دویم پړاو: د متوسط تولید له زیاتې اندازې څخه پیلیږي او د نهایي تولید ت رپای ته رسېدو پورې وي. په دویمه مرحله کې نهایي تولید له متوسط څخه کم وي خو مثبت وي (له ۴کارګر تر ۸کارګرو).

درېیم پړاو: د نهایي تولید له صفر څخه پیلیږي. (له ۸ کارګرو وروسته)

که کارګران په وړیا ډول کار هم وکړي تولید کوونکی هیڅکله د تولید درېیمه مرحله نه انتخابوي په دې خاطر چې د کارګرانو په زیاتوالي سره د تولید اندازه کمیږي

لومړی پړاو د تولید کوونکی لپاره انتخابي پړاو نه دی په دې خاطر چې په دې پړاو کې متوسط تولید همیشه وخت د زیاتوالي په حالت کې دی.

یاپه بل عبارت په دې پړاو کې د تولید اندازه د کارګرو د اندازې څخه زیاته ده

په دې پړاو کې د تولید د لاملونو او قیمت له ثابتولو وروسته د لګښتونو په پرتله د تولیدونکي لاسته راوړنې ډېرې وي نو په دې اساس دغه پړاو نه ټاکي ځکه په دې پړاو کې توقف د تصدۍ په ګټه نه دی او باید د دویمې پړاو خواته حرکت وکړی.

نو ویلای شو چې د تولید لپاره ترټولو غوره پړاو، دویم پړاو دی چې په هغه کې د تولیدونکی ګټه زیاته ده.

همداراز په دې پړاو کې که نهایی تولید کم هم وي خو مثبت وي او د تولید د زیاتوالي لامل ګرځي، خو دا چې تولیدونکی د دویم پړاو کوم ټکی انتخابوي، د کارګرو د استخدام پورې اړه لري.

د کاري ګروپ او ثابت لامل (سرمایې) په نظر کې نیولو سره د نهایي او منځني تولید محاسبه.

نهایي تولید $\frac{\Delta Q}{\Delta L}$	متوسط تولید $\frac{Q}{L}$	کل تولید Q	کارګر L	سرمایه v
-	-	0	0	10
10	10	10	1	10
20	15	30	2	10
30	20	60	3	10

(c) ketabton.com: The Digital Library

10	4	80	20	20
10	5	95	19	15
10	6	108	18	13
10	7	112	16	4
10	8	112	14	0
10	9	108	12	-4
10	10	100	10	-8

۵- د کمې ګټې قانون

الف- د نزولی بهرې د قانون مفهوم(کمه ګټه)

تولید، حاصل، او ګټه (**output**) چې د لامل اصطلاح (**input**) په مقابل کې استعمالیږی ، مترادف اقتصادي اصطلاحات دی چې فزیکی مفهوم یې اندازه ده اوجنسونه او خدمات چې د تولید دعملیې یا د تولید دلاملونو څخه لاسته راغلی وي بحث کوي.

د بهره نزولی قانون (کمې ګټې قانون) په لاندې ډول بیانیږي:

د دې قانون معنی دا ده چې د هر متغیر عمل (کاري قوت) لپاره معینه اندازه شتون لري چې باید د ثابت لامل سره یې ترکیب کړو.

ب: د کمې ګټې رسم او بیانول

د دې تیورۍ د پلي کولو لپاره دوې لارې شتون لري، لومړی دا چې د تولید دوه لاملونه دي چې یو یې ثابت دی او بل تغیرکونکی دی.

د مثال په توګه: یوه ټوټه ځمکه د ثابت لامل په توګه درکړل شوی او کار هم له هغه تغیرونکي لامل څخه عبارت دی چې په دې ځمکې باندې په پرله پسې ډول اضافه کیږي، لکه څرنګه چې په لاندې جدول کې لیدل کیږي، په ثابت لامل یعنې ځمکه باندې د بدلون موندونکي لامل یعنې کاري قوت د زیاتوالي له امله، مجموعي تولید، وسطي تولید او نهایي تولید تریوې معینې نقطې پورې زیاتیږي او د ګټې له وروستۍ اندازې وروسته بیا په کې کموالی راځي.

په لاندې جدول کې ثابت لامل یعنې ځمکه، بدلون موندونکی لامل، یعنې کاری قوت او د هغه څخه لاسته راغلی مجموعي تولید، وسطي تولید او نهایي تولید په یو ګرافیک شکل کې ګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکه ثابت لامل K	کاري قوت لامل متحول L	مجموعي تولید TP	منځنی تولید $AP=\frac{TP}{L}$	نهايي تولید $MP=\frac{\Delta TP}{\Delta L}$
500	1	1	1	-
500	2	3	1.5	2
500	3	6	2	3
500	4	10	2.5	4
500	5	15	3	5
500	6	21	3.5	6
500	7	28	4	7
500	8	34	4.25	6
500	9	37	4.33	5
500	10	43	4.3	4
500	11	46	4.18	3
500	12	48	4	2
500	13	49	3.8	1
500	14	48	3.4	-1
500	15	45	3	-3

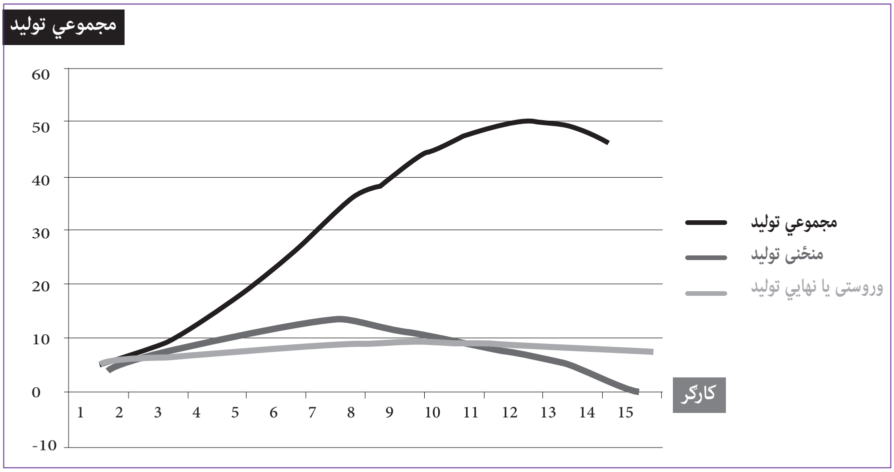

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي لنډيز

د مالي امورو تنظيم کول، پلورل او پيرودل هغه ستونزې دي چې د متصديانو په ځانګړې ډول د هغو کوچنيو سوداګرو چې د سرمايه ګذارۍ لپاره دقيق پلانونه نه لري.

د توليد لاملونه او د توليد د پړاوونو تعينول هغه موضوعات دي چې متصديان په کې له لاندې لارو چارو کار اخلي:

- خالص عايد او دتوليد د اندازې ټاکل.
- د مجموعي لګښتونو سره د مجموعي عوايدو مقايسه کول.
- داضافي عايدمقايسه کول.

په پای کې د توليد پړاوونه او لاسته راغلی عايد محاسبه يا ارزوو.

په لنډ ډول هغه موضوع ګڼل چې د متصديانو په مخکې پرتې دي د توليد اندازه يا مقدار دی.

پــه دې څپرکي کې د توليد د اندازې دميتودونو ،دتوليــد دپړاوونو، او د توليدوونکي د زياتې ګټې په اړه معلومات وړاندې کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي پوښتنې

۱- د تولید اندازه په څو ډوله رامنځته کېږي د هر یوه په اړه یې یوه تبصره ولیکئ ؟

۲- د تولید د پړاوونو په اړه معلومات ورکړئ او په ارقامو یې بیان کړئ ؟

۳- تولیدونکي ولی د تولید دویم پړاو انتخابوي په دلایلویی بیان کړئ ؟

۴- د بهره نزولي قانون تعریف کړئ ؟

۵- د بهره نزولي قانون په ارقامو او ګراف واضح کړئ ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

لګښتونه

ټولیزه موخه:

د تولید د مطلوبې سطحې له ټاکنې سره بلدتیا او د تولید د اندازې له مخې د تولیدونکي ټاکنه.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې زده کوونکي له لاندې مطلبونو سره بلدتیا پیدا کوي.

- لګښتونه.
- مجموعي تولید ته په کتلوسره د لګښتونو څیړل.
  - الف – ثابت مجموعي لګښتونه.
  - ب – تغیرکوونکي مجموعي لګښتونه.
- د تولید یوه واحد ته په کتلو سره د لګښتونو څیړل.
  - الف – ثابت منځني لګښتونه.
  - ب – تغیرکوونکي منځني لګښتونه.
  - ج – مجموعي منځني لګښتونه.
  - د – نهایي لګښتونه.

لګښتونه

په دې برخه کې د تولید اندازې ته په کتوسره په لګښت ځان پوهوو او اصلي موخه مو د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

میتود او لاروچارو څخه ده چې د هغه پربنسټ د تولید اندازه معلومیږی

المانی ګوټمبرګ لګښــتونه داســې تعریف کړي (لګښت د تولید له هغو لاملونه څخه عبارت دی چې استهلاکي شکل ولري او همداراز د توکو یا جنسونو څخه د کار اخیستلو وروسته لاسته راځي او د پیسو په واسطه څیړل کیږي).

دغه لګښتونه په مستقیم او غیرمستقیم ډول ویشل کیږي چې مستقیم لګښت لکه کاری توکي او هغه اضافی لګښتونه چې د تولید په لړي کې ورڅخه کاراخیستل کیږي.

همداراز د اقتصادي فعالیتونو څیړل او څیړنې ته په کتوسره فرصتی لګښتونه داسې تعریف کوو:

د له لاسه وتلو فرصتونو لګښتونه

هغه اقدام یا عمل دی چې څوک وکولای شي کنترول یې کړي خو وخت ورڅخه تیرشوی وي

په بل عبارت د یو محصول فرصتي لګښــتونه د هغو لاســه وتلو محصولاتو له ارزښــت څخه عبارت دی چې د سرچینو د تولید د اندازې څخه ترلاسه کیدای شي

د بیلګې په توګه: د تصدی په یوه کارخانه کې دوه ډوله رختونه هم مردانه اوښځینه تولیدیږي چې د دواړو رختونو د پیســو لګښتونه سره مســاوي وي نو دلته تصدی پریکړه وکړی چې په یوه دستګاه کې هم مردانه اوهم ښځینه لباس تولید کړي. په دی صورت کې د مردانه لباس لګښت د ښځینه لباس د مجموعي لګښت څخه عبارت دی.

او که چیری د دواړو رختونو پولي لګښــت فرق ولري په دی وخت کې د مردانه لباس فرصتی لګښت د ښځینه لباس د ارزښت دخالص محصول څخه عبارت دی.

د محصولاتو د فرصتي لګښتونه پربنسټ د یوه محصول انتخابول هغه وخت په زړه پورې وي چې فرصتي لګښتونه یې د تولید په ټولو برخو کې د محصول ارزښت ته په کتوسره مساوي وي.

د تولید د اندازی تعینول او د مستقیم لګښت څیړل

مســتقیم لګښــت ته په کتوسره د تولید تعین اواندازه ثابتیږی او مستقیم لګښتونه په لاندې دوه شکلونو څیړل او څیړو.

۱- د مجموعی تولید له پلوه د لګښتونو څیړل

۲- د تولید د یوه واحد له پلوه د لګښتونو څیړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مجموعی ډول د لګښتونو بیانول

الف- ثابت مجموعي لګښــتونه **Total Fixed Cost** د تولید د هغه مســتقیم لګښــت څخه عبــارت دی چــې د تولید د ثابتو لاملونو د ټاکنې څخه لاســته راځي لکه مالیه، د ځمکې اجاره ، د تعمیر کرایه ، د ماشینونو استهلاک او نور

متحول مجموعي لګښتونه Total variable cost

د مجموعي لګښــتونو له هغې برخې څخه عبارت دی چې د تولید دلاملونوله اخیستلو څخه لاســته راځي او د تولید د اندازې سره بدلون وومومي. د بیلګې په ډول هرکله چې د تولید اندازه د صفر سره مســاوي وي په دې صورت کې متحول لګښــتونه نه معلومیږي خو کله چې د تصدۍ د تولید فعالیتونه پیل شي متحول لګښتونه هم معلومیږی

بناء په دې ډول ویلی شــو چې د مستقیمو لګښــتونو او د تولید د اندازې ترمنځ اړیکه شتون لري په دې معنی چې د تولید د اندازې له زیاتوالي سره بدلون موندونکي لګښتونه هم زیاتیږی.

بدلون موندونکي لګښتونه په خطي او غیرخطي ډول هم شتون لري لکه غوړیو، پطرولو ګاز، انرژی د برق اونورو تولیدی توکو لګښتونه.

سربېره پردغو دوه ډوله لګښتونو، کولای شو چې لګښتونه په لاندې ډول وویشو:

ثابت متوسط لګښتونه، منځني متغیر لګښتونه، منځني، مجموعي او نهایي لګښتونه.

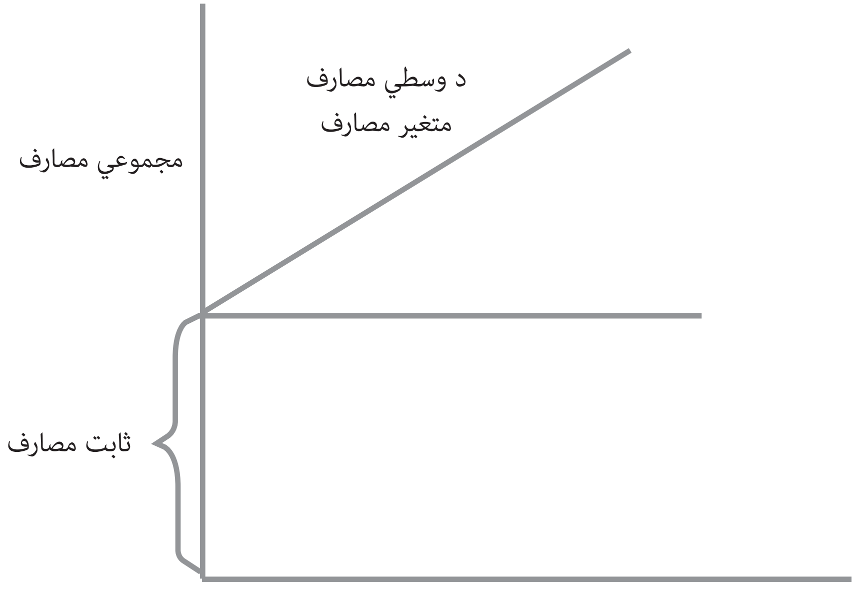

(c) ketabton.com: The Digital Library

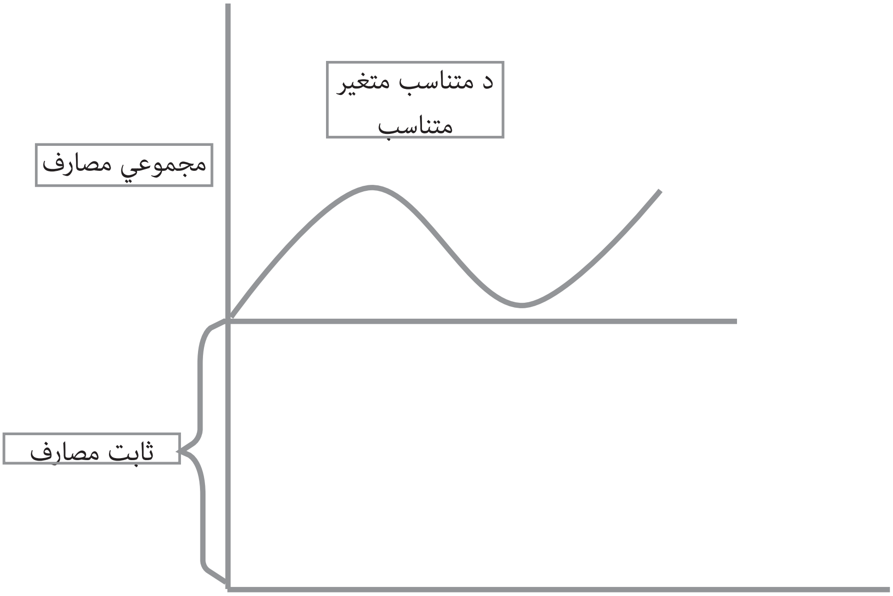

۱- ثابت منځني لګښتونه AFC

ثابت منځني لګښــتونه، د ثابتو لګښــتونو او د تولید د اندازې ترمنځ تناسب رامنځته کوي. یا په بل عبارت هرکله چې ثابت لګښــتونه د تولید په اندازې وویشــل شي ، ثابت منځني لګښــتونه یعنی AFC لاسته راځي.

پــه هر تولیدي واحد کې د ثابتو منځني لګښــتونو اندازه کمیږي یعنــې هرڅومره چې تولید زیاتیږي دغه لګښتونه کمیږي.

$$AFC=\frac{TFC}{Q}$$

خو کله چې د تصدۍ د تولید ظرفیت زیاتیږی او په هغه کې ثابت لګښتونه هم زیاتیږي، نو په دې صورت کې منځني ثابت لګښتونه هم ډېریږي او نزولي لاره غوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- بدلون موندونکي منحني لګښتونه AVC

بدلون موندونکي وسطي لګښتونه عبارت له هغو لګښتونو څخه دي چې د هر تولید په واسطه محاســبه کیږي یا په بل عبارت هرکله چې بدلون موندونکي لګښــتونه ، د تولید په اندازې تقسیم کړو ، وسطي لګښتونه لاسته راځي.

$$AVC=\frac{VC}{Q}$$

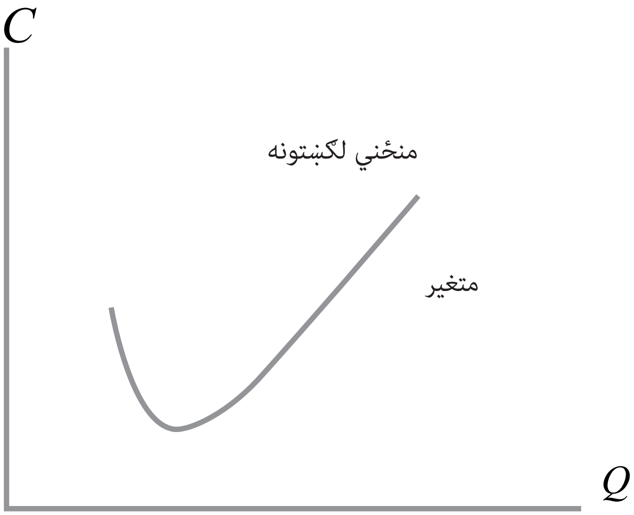

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- مجموعي منځني لګښتونه ATC

مجموعی منځني لګښتونه له هغو ثابتو او بدلون موندونکو مجموعي لګښتونو څخه عبارت دي چې د هر توليدي واحد په بنسټ محاسبه کيږي. يا په بل عبارت هرکله چې مجموعي لګښتونه (متغير او ثابت لګښتونه) د توليد په اندازې تقسيم کړو ، مجموعي منځني لګښتونه لاسته راځي.

$$ATC=\frac{TC}{Q}$$

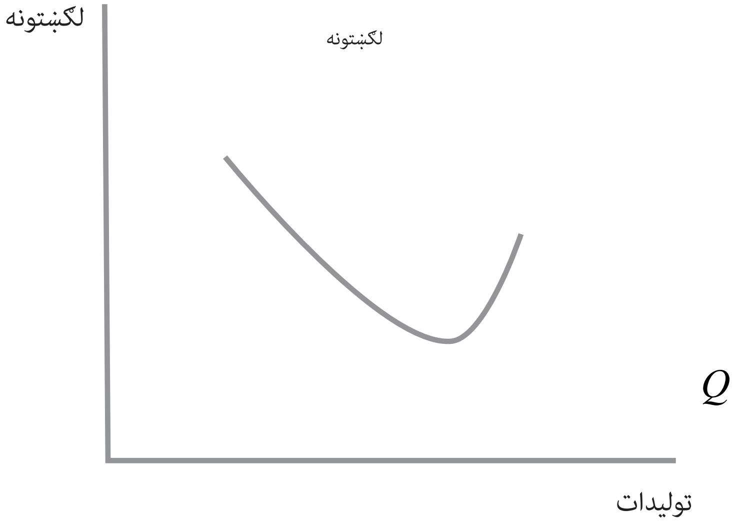

۴- وروستي لګښتونه MC

له هغو لګښتونو څخه عبارت دي چې د توليد د يو اضافي واحد له امله منځته راشي

په لاندې جدول کې چې ثابت مجموعي لګښتونه او بدلون موندونکي لګښتونه دي ، کولای شو چې وروستي لګښتونه محاسبه کړو او ګراف يې رسم کړو.

$$\frac{\Delta TC}{\Delta Q}$$

د بيلابيلو واحدو په واسطه د لګښتونو محاسبه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولید اندازه Q	ثابت لګښتونه FC	متغیر لګښتونه VC	مجموعی لګښتونه TC=FC+VC	نهایي لګښتونه $MC=\frac{Da}{DLC}$	مجموعي منځني لګښتونه $\frac{TC}{Q}$	ثابت منځني لګښتونه $\frac{AFC}{Q}$	متغیر منځني لګښتونه $\frac{VC}{Q}$
0	256	0	256	0	-	-	0
1	256	64	320	64	320	256	64
2	256	85	340	20	170	128	42
3	256	99	355	15	118.3	85.3	33
4	256	112	368	13	92	46	28
5	256	125	381	13	76.2	51.2	25
6	256	144	400	19	66.6	42.7	24
7	256	175	431	31	61.5	36.6	25
8	256	224	480	49	60	32	28
9	256	297	553	73	61.4	28.4	33
10	256	400	656	103	63.6	25.6	40

ثابت منځني لګښتونه (AFC)، بدلیدونکي لګښتونه (AVC) آخرني لګښتونه (MC)او مجموعی منځني لګښتونه (ATC) مو په پورته جدول کې ولیدل ، داچې په ثابته لګښتونو کې دتولید د زیاتوالي له امله بدلون نه مومي او ثابت منځني لګښتونه AFC دتولید په اندازه باندې دثابتو لګښتونو د ویشلو له امله لاسته راځي نوله دې امله وسطي لګښتونه د تولید د زیاتوالی له امله کمیږي.

لکه څرنګه چې په پورته جدول کې ولیدل شول په هغه وخت کې چې د تصدۍ تولیدات د ۴- ۵ واحدو په اندازه وي ، وروستي لګښتونه کم وي

منحنی لګښتونه وروستي منحنی لګښتونه منځني او منحني مجموعی په هغه صورت کې چې تولیدات اته واحدونوته ورسیږي قطع کیږي .

همدارنګه یاد منحني یا MC په متحولو منځني لګښتونوAVC په ټیټه نقطه یعني د P په نقطه کې ۶ واحد قطعه کوي چې د منځني لګښتونو له پلوه بدلیدونکي نطقه یادیږي.

د یادونې وړده چې د ټولو لګښتونو منحني وخت یعنې لنډمهاله، منځ مهاله او اوږمهاله وي.

د مثال په توګه. په یو کوتاه وخت کې د تصدۍ ثابت لګښتونه همیشه زیات وي ځکه تولیدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دســتګاګاني نشي کولای په لنډوخت کې تولید ته چمتووي حال داچې یادا دســتګاه باید څلورمه حصه د سرمایې ، مزد ، د مامورینو او د تصدۍ د کارګرانو تنخوا باید ورکړي.

لــه بلــې خوا کله چې تصدۍ په تولیداتو پیل وکړي نــو بناء په میانه وخت کې د تولید اندازه زیاتیږي له همدې امله متغیر لګښتونه زیاتیږي.

په اوږد وخت کې تصدي کولای شي په تولید کې بیلابیل ظرفیتونه رامنځته کړي نو همدا وجه ده چې په اوږد مهال کې ثابت لګښتونه د کموالی خواته ځي.

مثال: که د تصدۍ د جنسونو او خدماتو غوښتنه زیاته وي نو په دې صورت کې تصدي خپل اصــلي تولیدات زیاتوي او که برعکس وي نو تصدي تولیدات کموي او نور اجنســاس چې په بازار کې ورته لیوالتیا زیاته وي تولیدوي چې په دې صورت کې د ثابتو لګښتونو یوه برخه کمیږي.

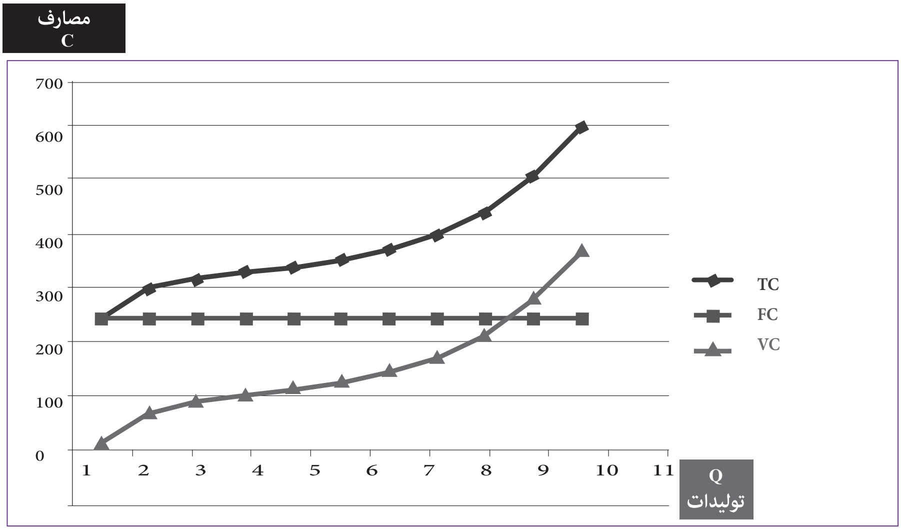

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم څپرکي لنډيز

د تولید لپاره د بنسټیز عنصر لګښت یوه لاسته راوړنه ده.

هم اقتصادي فعالیت له یوې خوا لګښت ایجابوي اوله هغه څخه دحاصل توقع کیږي.

ځکه چې لګښـــت په مســـتقیمه توګه دمتصـــدي مفاد تراغیزی لانـــدې راولي. په هغه صورت کې چې په یوه تصدۍ کښـــې لګښـــتونه په دقیقه توګه محاســـبه اوپه نظرکې ونیول شي او داضافي لګښتونو څخه مخنیوی وشي، نوبیله شکه دتصدي ګټه زیاتوالی مومي. اوهمدارنګه برعکس. پدې څپرکي کې مجموعي لګښـــتونه اودیوه واحد له مخې لګښـــتونه دارقامو او ګرافونوپه ښـــوولوسره تولید ترڅیړنې لاندې نیول شـــوی دی. هیله کیږي محصلین له موضوع څخه رغنده ګټه واخلی او دهغه اهمیت وپیژني.

اونومووړي اساسات دکارپه برخه کې عملي اوتطبیق کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم څپرکي پوښتنې

۱- د لګښتونو په اړه څه پوهیږئ توضیح یې کړئ؟

۲- ګوتنبرګ مصارف څرنګه تعریف کړي دي؟

۳- مستقیم اوغیرمستقیم لګښتونه توضیح کړئ؟

۴- دفرصتی لګښتونو په اړه څه پوهیږئ، سره له مثاله یې توضیح کړئ؟

۵- دلګښتونوله مخې دتولید مطلوبه سطحه په څوډوله ټاکل کیږي صرف نوم یې واخلئ؟

۶- مجموعي مصارف په څوډوله دي هريو توضيح ګړئ؟

۷- دتولید دفي واحد له مخې لګښتونه څه ډول دي؟

۸- منځني ثابت لګښتونه، متغیر، مجموعي او وروستني لګښتونه تعریف کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوم څپرکی

د تولید د لاملونو بازارونه

تولیزه موخه:

له بازارونو سره د بازار په نقش او رول، د تصدۍ په فعالیتونو او د بازار په اغیزو پوهېدل.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې زده کوونکي له لاندې مطلبونو سره بلدتیا پیدا کوي.

- د تولید د لاملونو بازار پېژندل.
- د تولید لاملونه.
- د کار وسایل.
- د کار برخې.
- کار.
- د کار بازار.
- د کار د بازار ځینې خاصیتونه.
- د ځمکې بازار.
- د سرمایې بازار.
- د تولید د لاملونو عرضه کول.
- د تولید د لاملونو تقاضا.
- مزد او د هغه ډولونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تولید د لاملونو بازارونه

لکــه څرنګه چې پوهیږۍ کورنی د تصدی لګښــت ته کوم اهمیــت نه ورکوی بلکې د تصدی تولیداتو ته پام کوي چې د تولید کیفیت حنګه دی خو ګورو چې کورنۍ څنګه تولید شــوي شــیان اخلي اولاسته یې راوړي.

کورنۍ هم لکه اقتصادي تصدی لاملونه په واک کې لري چې د دغو لاملونو څخه په استفادی سره بازارته تغیر ورکوي او خپل د ضرورت وړ شیان ترلاسه کوي چې دغه بازارونه د تولید د لاملونو د بازار په نوم یادیزي.

لاملونه او د تولید سرچینې هغو مجموعي امکاناتو ، وســایلو او انسانی کاری ګروپونو ته ویل کیــږي چې د توکــو او خدماتو په تولید کې مهم رول لوبوي اوهمــداراز د محدودیتونو، بدلونونو اوترکیب خاصیتونه لري.

په معمولي توګه دغه لاملونه د ټولنې له هغو لاســته راوړنو له ډلې څخه دي چې د مزدورۍ له امله ، اجارې او سود او یا نورو لارو څخه یې ګټلې وي.

لــه بلې خــوا د یادو لاملونو خاوندان د عرضه کوونکو په توګــه د تولید هغه لاملونه دي چې د تقاضــا کوونکو سره اړیکه لــري او د توکو او خدماتو تولیدوونکې تصدي د تولید د لاملونو بازار رامنځته کوي.

نو لدې کبله کورنۍ یا د تولید د لاملونو خاوندان د ذکر شوو لاملونو د عرضه کوونکو په توګه او د توکو او خدماتو د تولیدونکو تصدیو خاوندان د تقاضا کوونکو په توګه د تولید د لاملونو بازار رامنځته کوي او د توکو اندازه او قیمت تاکي.

هرڅــوک امــکان لري چې د لاملونو د تولید په څو بازارونو کــې شریک وی او بیلابیل لاملونه بازار ته وړاندی کړي د بیلګی په توګه: یو کس چې په یوه رســمي دفتر کې ټوله ورځ کار کوي او تنخــوا اخــلي امکان لري چې په بل خای کې هم ســهم ولري او ګټه لاســته راوړي او یا په یو بانک کې حساب ولري او د هغه څخه ګټه لاسته راوړي او همداراز یو څه یې په اجاره ورکړي او میاشتني او کلني عایدات ترلاسه کړي.

په هرصورت د دې کس عایدات عبارت له هغو عایداتو څخه دي چې د بیلابیلو لارو یې ترلاسه کړي وي او همدارازیې په بیلابیلو بازارونو کې د کار ، سرمایې او ځمکی له لارې ګټلی وي

د اقتصــادي پلــوه دغه کس په بیلابیلو بازارونو کې د تولیــد په لاملونو کې شریک دی او ګټه ترلاسه کوي نو همدا دلیلونه دي چې د تولید د لاملونو عرضه کوونکې کورنۍ بلل کیږي او یو کس کولای شي په خو بازارونو کې د تولید څو لاملونه وراندې کړي.

مخکې لدې چې د لاملونو د بازار په اړه خبرې وکړو د تولید د لاملونو په اړه معلومات وړاندې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تولید لاملونه

د تولید لاملونه په اقتصادي علومو کې مهم رول لري او د څېړنې وړدي د تولید لاملونه د تولید سره مستقیم تړاو لري چې تولید د ژوند مهمه برخه ده نو له همدی امله د تولید لاملونه په لاندی ډول ترمطالعې او څېړنې لاندې نیسو:

د تولید لاملونه د هغو توکو څخه عبارت دی چې د هغه په واسطه په یو ځانګړي وخت کې یو تولیدي سیستم ته داخلیږو پدې معنی چې د تولید لاملونه هغه متاع ده چې د تولید د رامنځته کیدو په برخه کې ورڅخه کار اخیستل کیږی

د تولید لاملونه د ملی اقتصاد او د اقتصادي تصدي له پلوه یو له بل سره فرق لري لکه چې د ملي اقتصاد له نظره ځمکه ، کار ، سرمایه او منجمنت د تولید لاملونه دي خو د اقتصادي تصدی له پلوه د تولید لاملونه په لاندې برخو ویشل شوی دي:

۱- ارشادی لاملونه.

۲- بنسټیز لاملونه.

۳- اضافي لاملونه.

ارشادی لاملونه مدیریت ، پلان جوړونه او په سازماندهي کنترولوي په داسې حال کې چې بنسټیز لاملونه د کار توکي، د کار ګروپونه اود کا ر د وسایلو څخه عبارت دي.

د تولید اضافي لاملونه د دولت فعالیتونه ، بیمه مؤسسې ، د ټولنو فعالیتونه او نور دي.

نو لکه څرنګه چې د اقتصادي تصدی له پلوه د تولید لاملونه ترڅېړنې لاندې نیسو نوله دې امله د تولید د لاملونو دری ګروپونه تربحث لاندې نیسو:

لکه څرنګه چې مو مخکې وویل بنسټیز لاملونه لکه: کاري ګروپونه ، د کار توکي اود کار وسایل دي نوځکه دغه لاملونه د اقتصادي تصدی له نظره ترزیاتی څېړنی لاندی نیسو او له بلې خوا دغه لاملونه د تولید د کمیت او کیفیت سره مستقیم تړاو لري په دې معنی چې که تصدی دغه لاملونه په کم قیمت ترلاسه کړی نو زیاته ګټه ترلاسه کوي

د کار وسیلې

په تصدی کې د کار وسیلې د تولید بنسټیز محور دی چې د تولید په لړ کې ورڅخه ګټه اخیستل کیږي لکه ماشینونه ، ترانسپورټی وسایل اونور.

د وسیلو څخه ښه ګټه اخیستنه د ډېرو لګښتونو مخه نیسی او په تولید شي اغیزې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کار توکي

د کار توکي عبارت له هغو توکو څخه دی چې د تولید په لړي کې ترې کار اخیستل کیږي او په لاندې ډول دي

۱- خام توکي

۲- معاونه توکي

۳- محرکه توکي

خام توکي: خام توکي له هغو توکو څخه دي چې د تولید بنسټیزه برخه جوړوي او په مستقیم ډول په تولید کې ورڅخه ګټه کیږي

مرستندویه توکي: عبارت له هغو توکو څخه دي چې د تولید په حاصلاتو کې ورڅخه کار اخیستل کیږي خو د تولید بنسټیز قسمت نه جوړوي او همداراز د قیمت او اندازې له پلوه یې په تولیداتو کې اهمیت کم وي او په غیر مستقیم ډول په تولیداتو کې کارول کیږي د بیلګی په توګه: د یوی نساجۍ رنګ ، د ترکاڼی د محصولاتو رنګ اونور.

محرکه توکي: د تولید لپاره لازمي دي خو د تولید په محصول کې په مستقیم ډول ورڅخه کار نه اخیستل کیږي د بیلګی په توګه د ډېرو سکاره چې په تولید کې ضروري دي ، دیزل ، پطرول ، ګریس چې د ماشینونو لپاره ورڅخه ګټه اخیستل کیږي اونور.

کار: کار د انسان له هغه دماغی او فزیکي فعالیت څخه عبارت دی چې د یو ارزښت د رامنځته کولو ، د ضرورتونو د له منځه وړلو او د عایداتو د ترلاسه کولو لپاره ترسره کیږي

هغه قیمت چې د کار په بدل کې ترلاسه کیږي مزد ورته ویل کیږي چې په دی څپرکي کې به ورباندې خبرې وکړو

۱- د کار بازار: د کار بازار د تولید په لاملونو کې یو له مهمو بازارونو څخه شمیرل کیږي او زیات اهمیت لري

په دې بازار کې د یوعام بازار پرمفاهیمو سربیره ، تولنیز ، سیاسی او اقتصادي لاملونه هم ډېرې اغیزې او اهمیت لري ، په لنډ ډول ویلای شو بیکاري ، د سرمایې څخه استفاده نه کول هیڅکله ټولنیزي ، اقتصادي او سیاسي اړتیاوې نه شي پوره کولای ځکه دکاري ګروپونو لپاره د کار نه شتون منفي پایلې لري او په ټولنه کې ستونزې رامنځته کولای شي

په هره ټولنه کې د تولید مهمې سرچیني د کاري ګروپونو کمیت او کیفیت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په ناخالص تولید کې د تولید د لاملونو ســهم ته وګورو په ډېرو هیوادونو کې داســې لیدل کېږي چې په ناخالص تولید کې کاري قوتونه ډېره فیصدي او برخه لري بې له شک او ګومان څخه هغه څه چې نړیوال اقتصاد یې مخکې له مخکې ځانګړی کوي اوورته اهمیت ورکوي د کار ملي او نړیوال بازار دی چې هره ورځ په کې بدلون راځي

دا مهــال د نړۍ هیوادونه کوښــښ کوي ترڅو د یوه نظــام په جوړولو سره خپلو خلکو ته کار پیداکــړي او پــه بیلابیلو دندو یې وګماري. په حقیقت کې د یوهیواد ټول وګړي هغه وخت کولای شي چــې پرمختګ وکړي ترڅو پرمختللې تکنالوژي ته لاس رســی پیداکړي او د مســلکي زده کړو څخه برخمن شي.

کاري ګروپونه د تولید د لاملونو مهم او اصلي لاملونه دي چې په زیاته اندازه د تولید د لاملونو محدودیتونه او منفی نقطې له منځه وړي او د تولید په زیاتوالي کې ډېره مرسته کولای شي.

پــه بــل عبارت کاری ګروپونه د کارګرو په فزیکي فعالیت نــه خلاصیږي ځکه هرکارګر ته الله تعالی ځانګړی فکر او عقل ورکړی چې د دغه فکر او عقل څخه په ګټې اخیستنې سره په بیلابیلو ځانګو کې د کارکولو وړتیالري.

د کار د بازار ځینې خاصیتونه

لکــه څرنګــه چــې کاری ګروپونه د تولید مهــم او اغیزمن لاملونــه دي اود کار په بازار کې د محصولاتو په څیر عرضه اوتقاضا لري نو باید په دې وپوهیږو چې د کار بازار لکه د غنموبازار ، د فولادو بازار ، اونور دي چې لاندې ځانګړتیاوې لري:

۱- د کار د بازار اصطلاح: په واقعت کې کولای شــو چې د کار ډول ډول په زرګونو بازارونه لاســته راوړو دغه بازارونه د کاري مهارتونو له پلوه له ســاده کارو څخه لکه په رستورانتونوکی کار کول ترلویوکارونو لکه جراحي اونورو پورې دي چې د کار لوی او پراخه کارونه ورته ویل کیږي

په همدې ډول له جغرافیایي پلوه د کارګرانو لپاره محلي بازارونه ، د پوهنتون د استادانو لپاره ملي بازارونه او د ډاکترانو او انجینرانو لپاره له نړیوالو بازارونو یادونه وکړو.

۱- د بــازار د محصولاتــو پرخلاف، لومړني توکي لکه غنم، وریجــې او نور چې د خرڅولو لپاره ځانګړي ځایونه لري او د بدلون وړ دي او له بله پلوه دغه خوراکي توکي یو له بل سره تړاو لري

د کار د خاوندانــو دغه تولید شــوي توکي که څه هم فرق لري خــو د کار د خاوندانو لپاره د ارزښت وړدي. اوپه هرډول د تولید امکان لري.

۲- د کا راو محصولاتو د بازار بل فرق دا دی چې د کار په بازار کې کار ګران ســتنډرد نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د محصولاتو په بازار کې کار ګران ستندرد دي او توکي ستندرد تولیده وي او د توکو لپاره امکان لري چې ډول ډول طبقې جوړې شي دغه توکي د فزیکي خاصیتونو له پلوه یوشان دي کله چې تصدی تصمیم ونیسي دغه مسلکي کسان انتخاب کړي اوداسې کسان انتخاب کړي چې هرکار ګر ځانګړي کسبونه او خاصیتونه ولري

کارګران د عمر ، جنس ، نژاد ، د بدني استعداد ، قوت ، او نورو خاصیتونو له امله زیات فرق لري او د دوی بیلابیل خاصیتونه د دې لامل شوي چې په تولیداتو کې بیلابیلې دندې ترسره کړي

سربیره پردې د کارګرانو ترمنځ نور فرق هم شته د بیلګې په توګه زده کړې ، تجربه ، تخصص اونور چې د دې تفاوتونو له امله د دوی دندې هم فرق لري

په لنډ ډول په ژوند کې د انسانانو ټول خاصیتونه او ځانګړتیاوو ته انساني سرمایه ویل کیږي چې د فزیکي سرمایې په وړاندې یې کاروي

۳- د کسبونو ترمنځ اړیکه: د کسبونو ترمنځ اړیکه د کار د بازار یو بل خاصیت دی که مو پام کړی وي د اخیستلو او پلورلو نرخونه د هرې ورځې ترمنځ فرق لري او تړاو لري

اویا هغه څه چې نن تولیدوونکي او یا لګښت کوونکي اخلي د نن ورځې خرید له پرون سره تړاو نه لري په داسې حال کې د کار په بازار کې دغه مقوله وجود نه لري

خو په محصولاتو یا تصدۍ کې هره ورځ د کارګرانو فعالیت څیړل کیږي او تصمیم نیول کیږي او د نن ورځې کار له تیرې ورځې سره پرتله کیږي.

کارګر په تصدۍ کې خپل کسب ته په کتوسره کار اخلي او خپله تجربه کاروي لدې کبله تصدي د خپل مهارت د زیاتوالي لپاره سرمایه ګذاري کوي.

په هرصورت هغه څه چې د کار په بازر کې د توکو به خرید او فرو ش کې مطرح دي په هغه کې کارګر خپل کار ته حاضریږي او پوهیږو چې د محصولاتو په بازارکې توکي د ځانګړي ژوند سره نیغه اړیکه لري

۴- د هغه څه پرخلاف کوم چې د کالیو په پیر او پلور کې مطرح دي د کار په بازارکې کارګرله خپل کار سره شتون لري. پوهیږو د کالیو د محصولاتو په بازارکې په ځاني ژوند باندې مستقیمه اغیزه نلري. پداسې حال کې چې دکارپه بازارکې کارګربايد په فزیکي ډول دکارله نیروسره حاضروي. پدې ماناچې کارګرپه هغه کې خپل کار سرته رسوي دکارپه بازارکې له مهمو لاملونو څخه دی. دا حالت یا فزیکي دی لکه: د کار د چاپیریال ګرمي او یخني، غالمغان، ګرد او دوړې د حادثو اوپ ینبو رامنځته کیدل او د کار په وخت کې په ماشین آلاتو سره زخمی کیدل. یا اجتماعي دی لکه: د کار طریقه او په نظارت کې دقت او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د چانــې وهلو په قدرت کې د کارګر ضعيــف حالت هم د کار د بازار له ځانګړتياوو څخه شــميرل کيږي چې له نورو بازارونو څخه يې ځانګړی کوي، معمولاً ډېر کارګران د شــغل په پلټنه کښــې وي خو د هغوی د اشــتغال لپاره خالي ځايونه کافي ندي هغه کارګرچې محدود امکانات په واک کې لري د هغه کارپه لټه کې وي چې ځومره زرورته لاس رســی پيداشي. پداســې حال کښې چې کاربشــوونکی کولای شي منتظر پاتې شي او د ډېرو داوطلبانو له منځه کوم چې د شــغل پلټنه کوي مناسب انتخاب ترسره کړي.

نو لدی کبله ويلای شــو چې کاربشــوونکی د اشتغال د وضعيت په تنظيم کې قوي موضع لري. کله چې اتحاديه شتون ونلري چانی وهل هم سرته نه رسيږی.

د مزدونو مجموعه او د اشتغال د مزد وضيعت کاربشوونکی ټاکي او کارګر کولای شي هغه قبول کړي او يا يې قبول نکړي اوکارته حاضر نشي.

د کارګــر د بيــکاری قبولولو توانايي کار لپاره د تقاضــا په ميزان پورې تړلې ده. ځکه په خاصه توګــه د کارګــر لخوا تقاضا کولای شي د خرڅلاو د ځنډپه دليل پــه شرکت يا صنعت کې په خاصه توګه ټيټوالی رامنځته شي.

۲- د ځمکې بازار: د ځمکې چې کله ناکله طبيعی سرچينو ، خاورې ، اوبو اونوروته ويل کيږي د توليد مهمې او بنسټيزی سرچينې بلل کيږي

د توليد د دغو لاملونه عرضه کول په لنډ وخت کې ثابتيږی.

په هره مالي دوره کې د يوې قعطې ځمکې قيمت ترکومه ځايه چې ورڅخه ګټه اخيستل کيږي او د يو ټاکل شوي قيمت په وړاندې ورڅخه ګټه اخيستل کيږي ورته اجاره ويل کيږي.

۳ – د سرمايــې بازار: د توکو سرمايه هغه لاملونه ويل کيږي چې د دوه اصلي لاملونو يعنې د کاري ګروپونــو دهلــو ځلو په ترځ کې او همداراز د ځمکې د حاصلاتو د ذخيره کولو څخه د وخت په تيريدو سره لاســته راغلې وي او په معمولي ډول هغه د توليد د لاملونو دوامداره توکــوتــهويــلکيــږي.

د سرمايــې تــوکي په عمومي ډول په درې کتګوريو ودانۍ (ســاختمانونه ، اونورې لوړپوړيزه ودانۍ) وسايل او د ګدام ځيزونه (توليد شوي توکي او لومړني موجود توکي)ويشل کيږي

سربيره له پورته تعريفونو د سرمايې پخواني تعريفونه هم شته د بيلګې په توګه مالي دارايي او د يوڅه ارزښت ته هم ويل کيږي.

په لنډ ډول هرهغه لاملونه چې د نرخونو د لوړوالي سبب شي نوپه دې وخت کې سرمايه داران نه غواړي چې ډېره قرضه واخلي او که نرخونه ښــکته شي د تصديو سرمايه داران غواړي چې ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمایه لګښت کړي او زيات څيزونه واخلي.

د تولید د لاملونو عرضه کول

د تولید د لاملونو عرضه کول د تولید په ډولو پورې ډېر تړلي دي خو اصلي او بنســټيز قاعده يې داده چې د تولید لاملونه (له ځانګړو وختونو پرته) له کينې څخه ښۍ خواته عرضه کيږي.

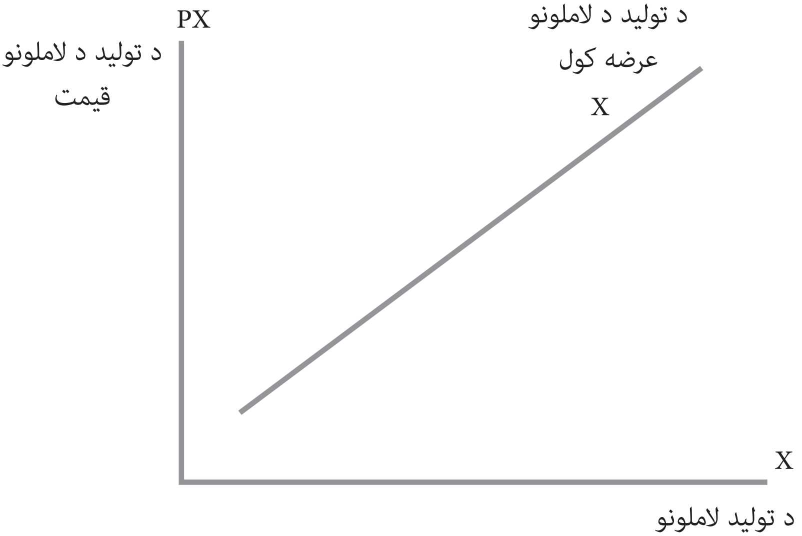

پــه بازار کې په بيلابيلو قيمتونــو اوهمداراز د بيلابيلو توکو د عرضه کوونکو ترمخې د يوتوکي عرضه کولوته مجموعي عرضه ويل کيږي.

په بل عبارت که چيرې وغواړو د تولید يو لامل د بيلګې په توګه ، کرنيزه ځمکه ترڅيړنې لاندې ونيســو د دغه مجموعي عرضه عبارت ده له هغــې ټولې زراعتي ځمکې څخه چې په يو کال کې ورڅخه د زراعت په برخه کې کار اخيستل کيږي.

او يا داچې د کار لامل په دې زراعتي برخه کې په پام کې ونيسو نو دغه د کار لامل عبارت له هغو ټولو کسانو څخه دی چې په کار کې حاضر وي

د تولید د لاملونو د تقاضا په وخت کې بايد پام وکړو ترڅو د تولید لپاره داســې توکي واخلو چې په کارولو سره يې د تولید لاملونه رامنځته شي.

يــا په ســاده ډول هغه چې د توکو او خدماتو په بــازار کې ترڅيړنې لاندې نيول کيږي هغه د توکو لګښــت کوونکي دي يعنې که د توکو په بــازار کې تقاضا کمه وي د تولید ډولونه هم په کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کمه اندازه وي

نو په دې خاطر د تولید د ډولونو تقاضا ته (Derived Demand) ویل کیږي.

یا په بل عبارت باید د زراعتي توکو لپاره تقاضا موجود وي ترڅو کرنیزې ځمکې، ماشین الات کاري ګروپونه د زراعتي توکو د تولید د لاملونو په توګه رامنځته شي

مزد

مزد له هغه قیمت څخه عبارت دی چې استخدام کوونکی یې کاریګرو ته ورکوي ، مزد په هفته وار، میاشتنی، د جواز د امتیاز او کمیشن کار په شکل وي.

مزد نه یواځې په مستقیم ډول اخیستل کیږي بلکه په ډیر وخت کې د امتیاز په ډول اخیستل کیږي.

مزد رخصتۍ ، روغتیایي بیمې او نور حقونه هم لري او همداراز مزد په ساعتونو ، ورځو، او د کار کولو څخه وړاندې هم ورکول کیږي خو له هغه ځایه چې مزد د کار په مقابل کې اخیستل کیږي په لاندې برخو ویشل شوی دی.

۱ – ټول کاریګر چې فزیکي او د ماغي کارونه ترسره کوي.

۲ – متخصص کسان لکه حقوقي کارپوهان، ډاکتران، انجینران، ښوونکي او نور.

۳ - د کوچنیو کسبونو خاوندان لکه، سلمان ، نلدواني، د کراچیو په واسطه چې یو څه خرڅیږي او نور.

په تصدۍ کې د مزد ورکول باید عادلانه وي او یا لږترلږه د کارګر د کار د ترسره کولو سره برابروي نو پرته له دې کاریګر دې ته اړ کیږي چې کار پریږدي او د تولید په کیفیت او کمیت منفي اغیزې وکړي.

مزد د ترلاسه کولو د څرنګوالي له امله دوه ډوله دی چې د (، وقت ته په کتو مزد ،) او (فعالیت ته په کتو مزد) په نوم یادیږي

الف- د وخت له مخې مزد: وخت ته په کتو مزد هغه مزد ته ویل کیږي چې د کار د وخت او د وخت مطابق ورکول کیږي په دې معنې چې دغه مزد ثابتې پیسې دي چې په ساعتو ، اونیو ، میاشتو ، او یا د کال په تیریدو سره ورکول کیږي چې په دغه مزد کې وخت یو څه زیات او کم هم کیږي چې په دې صورت کې کارګر دې ته اړکیږي چې کار پریږدي څکه د کار خاوند کله نا کله د کارګرو د یوڅه زیاتې مودې پیسې نه ورکوي اوهمداراز له کارګرو سره عادلانه چلند نه کوي

د بیلګې په توګه: په تخنیکي کارونو کې چې د مزدوکا ر مزد د هغه د وړتیا پربنسټ نه ورکول کیږي لکه ، اداري کارونه ، رهبري کول ، تخنیکي کارونه چې په دې وخت کې مزد ورکول وخت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کتوسره ترسره کيږي.

ب- د فعاليت له مخې مزد: د دغه مزد په ورکولو کې وخت ته نه کتل کيږي بلکه د کارګر کار او فعاليت ته کتل کيږي يا په بل عبارت هغه مزد ته ويل کيږي چې د توليد شوو توکو د اندازې مطابق کاريګرو ته مزد ورکول کيږي.

او يا داچې د دغه مزد ورکول د کار د اندازې او همداراز د کيفيت او کميت پورې اړه لري چې د کاريګر د وړتيا په اندازه ورکول کيږي.

په يوه تصدۍ کې بايد د مزد ورکول په عادلانه ډول وي او د کاريګر د کار سره مناسب وي نو له دې پرته دکارګر د خفګان لامل ګرځي چې د توليد په کميت او کيفيت هم منفي اغيزې لري

مزد يا تنخوا د ورکړې د څرنګوالي له مخې په دوه ډوله ده چې دوخت او کار د مزدونو يا تنخواګانو په نومونو سره ياديږي

د بيلګې په توګه که چيرې يو جوراب جوړونکی د هرې جوړې جورابو په مقابل کې ۱۰ افغانۍ واخلي او هره ورځ ۲۰ جوړې جورابې توليد کړي د هغه د هرې ورځې مزد له (۱۰×۲۰=۲۰۰ افغانو) سره برابر دي.

کارګر هغه وخت دغه پيسې ترلاسه کولای شي چې په واقعيت کې يې جورابې جوړې کړې وي

خوداچې جوراب جوړونکي به د جورابو په جوړلو څومره وخت تير کړی وي نو همدا دليل دی چې د حقيقي مزد ترمنځ فرق موجود دی

اسمي مزد Nominal wage

اسمي مزد هغه مزد ته ويل کيږي چې په ساعتونو ، ورځو ، مياشتو او يا په دې ډول په نورو کتګوريو کې ورکول کيږي

حقيقي مزد Real wage

حقيقي مزد د توکو او خدماتو له اندازې څخه عبارت دی چې يو کارګر کولای شي د اسمي مزد په واسطه يې ترلاسه کړي

حقيقي مزد له اسمي مزد سره تړلی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوم څپرکي لنډيز

په اقتصاد کې د تولید لاملونه له مهمو مســایلوڅخه دي د تولید پورې مســتقیم تړاو لري او تولید د ژوند اندازه یوه برخه جوړوي نو په دې اساس د تولید لاملونه له هغو توکو څخه عبارت دي چې په یوه ځانګړې دوره کې د تولید په سیستم کې داخلیږي او تولید ورڅخه جوړیږي

له هغه ځایه چې په اوم څپرکي کې د تولید لاملونه تشریح اوبیان شــول نو د تولید دلاملونو بازار تربحث او څیړنې لاندې و نیول شو.

په دې څپرکي کې د اســتخدام او د تولید د لاملونو څخه کار اخیســتل ترڅیړنې لاندې نیسو او د تولید لاملونه د تولید د مهمو وسایلو او اړینو توکو په توګه پیژنو

د بدني جوړښــت څخه بغیر ، ســویه ، لیاقت او د عمر تجربې او داسې نور د تولید په کمیت او کیفیت کې مهم رول لري

په هر حال هیله لرو چې زده کوونکو له دې مطالبو څخه مناسبه استفاده کړې وي او د ذکر شوو مسایلو په اړه ښه تحلیل وکړي اوښه تجربه ترلاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوم څپرکي پوښتنې

۱. د تولید د لاملونو د بازار په اړه معلومات ورکړئ؟
۲. یو کس څرنګه کولای شي د تولید دعواملو په بیلابیلو بازارونو کې رول ولوبوي د مثالونو په ورکولو سره یې واضح کړئ؟
۳. د تولید لاملونه تعریف کړئ؟
۴. د اقتصادي تصدۍ او ملي اقتصاد له پلوه د تولید د لاملونو ترمنځ څه فرق دی؟
۵. د تصدۍ د تولید هر لامل بیان کړئ؟
۶. کار تعریف کړئ ؟
۷. د کار توکي او شکلونه یې بیان کړئ؟
۸. د کار د بازار په اړه معلومات ورکړئ؟
۹. د ځمکې د بازار په اړه معلومات ورکړئ؟
۱۰. سرمایه څه ته وایي ؟
۱۱. د تولید د لاملونوعرضه کول د یو ګراف په شکل ولیکئ؟
۱۲. د تولید د لاملونو عرضه بیان کړئ؟
۱۳. مزد تعریف کړئ ؟
۱۴. مزد په څو ډوله دی هریو یې په ځانګړي ډول بیان کړئ؟
۱۵. ایا لوړ مزد د کار په زیاتوالي کې رول لري؟ که وي څرنګه؟
۱۶. دکار نیرو یا کاري ګروپونه په عمومي ډول په څو کټګوریو ویشل شوي؟
۱۷. اسمي او حقیقي مزد بیان کړئ ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم څپرکی

استهلاک

ټولیزه موخه:

د تصدۍ د ثابتې سرمايې ساتنه، د توليد د محاسبه کولو د لارو چارو او همداراز د لګښت د يوې برخې په توګه د استهلاك بيانول.

د زده کړې موخې: په دې څپرکي کې محصلين له لاندنيو ټکو سره آشنا کيږي:

- استهلاك
- د استهلاك ډولونه.
- د استهلاك علتونه او ثابته سرمايه.
- د استعمال له امله خرابيدل.

r. د وخت په تیریدو سره خرابیدل (طبیعي خرابوالی)

s. د تخنيکي پرمختګ له امله خرابيدل.

t. د اقتصادي پرمختګ له امله خرابيدل.

u. د توکو د استخراج له امله خرابيدل.

v. د ناڅاپي پيښو له امله استهلاك.

استهلاک

په ټولو هغو شتمنيو کې چې خرابوالی راځي ، استهلاك هم رامنځته ګيږي.

ثابتې شـتمني له تعميراتو، ماشـينونو او د تصدۍ د سـامان آلاتو څخه عبارت ده، همداراز

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکه هم په ثابته شــتمنۍ کې راځي خو په ځمکه کې زیاتوالی ، او کموالی نه راځي او له مینځه هم نه ځي.

هغه ثابتې شتمنۍ چې پورته ذکر شوې په مستقیم ډول د تولید په لړ کې په کار اچول کیږي او د دایمې استعمال په ترڅ کې زړیږي او د وخت په تیریدو سره له مینځه ځي.

اســتهلاك کیدای شي چې د تخنیکي اســتعمال له امله هم رامینځتــه شي ، د مود بدلون هم د شتمنۍ ارزښت کمولی شي ، او د ارزښت کموالی له محاسبې وروسته په استهلاك بدلیږي.

کولای شــو چې اســتهلاك په نورو ډولونو هم بیان کړو لکه ثابته شتمني چې په تولید کې له کارولو وروســته زړیږي او د وخت په تیریدو سره خرابیږي نوځکه دغه خرابوالی هم په شــتمنۍ کې لکه د کارګرانو د مزد او جایزې په شکل یو مصرفي شی دی.

د ثابتې شتمنۍ استهلاك هم یو لګښتي شي دی ، یا په بل عبارت استهلاك له هغې کړنې څخه عبارت دی چې د ثابتې شتمنۍ له مینځه تللي شیان ثابتوي.

د استهلاک شکلونه

په دې صورت کې د ثابتې شــتمنۍ (ماشــینونو) څخه ګټه اخیستل سنجول کیږي او دماشین ارزښت د کلونو په اوږدو کې د همغه ماشین په واسطه په تولید شوو توکو ویشل کیږي او د کلني استهلاك پیسې لاسته راوړل کیږي

ځکه استهلاك یو آسان او عامه کرښه ده نو له دې امله ډېر استهلاکي میتودونه محاسبه کیږي.

مثالونه

د یو پایه ماشــین قیمت ۴۰۰۰۰ زره افغانۍ دی چې د اســتفادې مــوده یې پنځه کاله ده نو کلنۍ استهلاك یې عبارت دی له:

$$\text{کلنی استهلاک} = \frac{40000}{5} = 8000$$

پــه هغه صورت کې چې د وســایلو پاتي ارزښــت په پام کې ونیــول شي او فکر وشي چې دغه ماشین له استفادې وروسته په ۵۰۰ افغانیو و پلورل شي نوپه دې وخت کې کلنی برخه یا اشتراك مساوي دی له:

$$\text{کلنی استهلاک} = \frac{40000-5000}{5} = \frac{35000}{5} = 7000$$

لکه څرنګه چې موولیدل په هندسي شکل کې د استهلاك د کموالی طریقه بشپړه نه شوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۲۰۹ ۲۰ .۷۲) افغانۍ فرق رامنځته شو، نو د دې لپاره چې دغه ستونزه له مينځه لاړه شي نو له دې لارې څخه په ګټه اخستو سره باید دوه یا دریو خراب شوو توکو د استهلاك فیصدي وڅیړو او داسې یې تنظیم کړو ترڅو اماده شوې پیسې په پام کې ونیسو.

په دې طریقه کې ښکاري چې خراب شوي شیان له وروستي کال څخه پرته په نورو کلونو کې سره راجمع کیږي او له اصلي قیمت څخه یې منفي کیږي چې په پایله کې د کال وروستی استهلاك لاسته راځي.

د استهلاك هغه پیسې چې نه وي محاسبه شوي نو تصدي یې د کال په وروستۍ محاسبه کې په پام کې نیسي.

۱. د استهلاك کموالی (د کموالی فکر او د استهلاك پیسې): لکه څرنګه چې یې له نوم معلومیږي د استهلاك د کموالي په صورت کې هرکال د استهلاك پیسې لږې شمیرل کیږي او په استهلاك کې دوه ډوله کموالی شتون لري.

a. د استهلاک هندسي کموالی: په دې صورت کې د کال له ثابتې فیصدۍ څخه استهلاک سنجول کیږي او په نورو کلونو کې د ثابتې شتمنې له قیمت څخه استهلاک سنجول کیږي چې په دې صورت کې هر کال د استهلاک پیسې د کموالی خواته ځي.

مثال: د یو پایه ماشین قیمت ۶۰۰۰۰ افغانۍ دی او د ګټې اخیستنې موده یې ۱۰ کاله ده نو بناء هر کال ۱۰٪ د استهلاک پیسې ورته سنجول کیږي.

۶۰۰۰۰ افغانۍ = د تهیه کولو له قیمت سره

۱۰ = د ګټې اخیستنې له وخت سره

۱۰٪ = د استهلاک کلنۍ فیصدي

$$6000 = \frac{60000 \times 10}{100} =$$ د لومړی کال استهلاک

$$5400 = \frac{54000 \times 10}{100} =$$ د دویم کال استهلاک

$$4860 = \frac{48600 \times 10}{100} =$$ د دریم کال استهلاک

$$4374 = \frac{43740 \times 10}{100} =$$ د څلورم کال استهلاک

$$3936.6 = \frac{39366 \times 10}{100} =$$ د پنځم کال استهلاک

(c) ketabton.com: The Digital Library

$$3524.9=\frac{35249\times 10}{100}=$$ د شپږم کال استهلاک

$$3188.6=\frac{31886\times 10}{100}=$$ د اووم کال استهلاک

$$2869.78=\frac{28697.82\times 10}{100}=$$ د اتم کال استهلاک

$$2582.8=\frac{25828.04\times 10}{100}=$$ د نهم کال استهلاک

$$2324.52=\frac{23345.24\times 10}{100}=$$ د لسم کال استهلاک

د استهلاک مجموعي پیسې ۳۹۰۷۹,۲۸ =

20920.72=60000-39079.28

د تهیه کولو قیمت - د استهلاک پیسې = پاتې ارزښت

a. b- د اســتهلاک ریاضیکي کموالی: په دې اســتهلاک کې د تهیه شــوی قیمت څخه فیصدی سنجول کیږي او استهلاک محاسبه کیږي

مثال: د یو تعمیر قیمت ۷۵۰۰۰۰ دی او ورڅخه د ګټې اخیســتنې موده یې ۵ کاله ده، کلنی استهلاک یې په نزولی طریقې محاسبه کیږي.

۷۵۰۰۰۰ = د تعمیر د اخیستلوقیمت

۵ کاله = د ګټې اخیستنې وخت

۱+۲+۳+۴+۵= ټول کلونه

$$250000=\frac{750000\times 5}{15}=$$ د لومړی کال استهلاک

$$200000=\frac{750000\times 4}{15}=$$ د دویم کال استهلاک

$$150000=\frac{750000\times 3}{15}=$$ د دریېم کال استهلاک

(c) ketabton.com: The Digital Library

$$100000 = \frac{750000 \times 2}{15} =$$ د څلورم کال استهلاک

$$50000 = \frac{750000 \times 1}{15} =$$ د پنځم کال استهلاک

د استهلاک ټولې پیسې 750000 = افغانۍ

۱- د اســتهلاک لوړوالی: دغه اســتهلاک هم لکه د اســتهلاک د کموالی په څیر په حســابی او هندســی شکل ســنجول کیږي خو فرق یې دادی چې د استهلاک د کموالی په صورت کې د خراب شوو توکو پیسې په لومړي کال کې کمې او په وروستي کال زیاتي وي.

۲- د ظرفیت او قدرت په بنسټ د یوې ثابتې شتمنۍ استهلاک ته تجویزی استهلاک وایي چې په دې توګه کولای شو د استهلاک کلنی پیسې د یو ماشین د خربوالی سره پرتله کړو

۳- پــه دې ځــای کې د یو ماشــین قدرت او فعالیت د یو واقعِ معیار پــه توګه په پام کې نیول کیږي.

د ثابتې شتمنۍ د استهلاک علتونه

۱- **د اســتعمال له امله د توکو خرابوالی:** یو مهم علت چې د ثابتې شــتمنۍ ارزښــت کموی هغه د توکو دوامدار اســتعمال دی ، د ماشــینونو په کار اچول تولید رامنځته کوی او د ماشــین د دوام دار اســتعمال له امله د هغه ســامان آلات خرابیږی او زړیږی چې دغه خرابوالی او زړښت د ماشین ارزښت کموی.

۲- **د وخــت لــه مخې د توکو خرابوالــی (طبیعي خرابوالی):** که له یوه ماشــین څخه ګټه هم وانه خیستل شي خو بیاهم د وخت په تیریدو سره یې ارزښت کمیږی ،په هغه صورت کې چې له یوه ماشــین څخه اســتفاده ونه شي نو د هغه پرزې زنګ وهی او سامان یې له فعالیته پاتی کیږي اوهمداراز ارزښت یې کمیږی او استهلاک کیږي.

۳- **د تخنیکي پرمختګ له امله دتوکو خرابوالی:** د مثال په توګه: د پخوانیوماشــینونو پرځای نوی ماشــینونه واخیســتل شي او له هغه څخه ګټه واخیستل شي چې له یوې خو ا د اقتصای پلوه ارزان تمامیږی او له بلې خوا کار په ډیر زیات سرعت سره سرته رسیږی.

۴- **د اقتصادي پرمختګ له امله استهلاک:** نه یواځې تخنیکي پرمختګ بلکې اقتصادي پرمختګ هم ماشینونه استهلاک کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثال: د مرسدس موټر جوړولو فابریکه د موټرو بانټ جوړوي خو داچې هرکال د موټرو شکل او فورم بدلون مومي او نوی فورم او بانټ او ماشین استعمالیږي نو د موټر د ماشین پخواني فورم او شکل بدلون مومي او ورو ورو له منځه ځي او همداراز له ورځني سیستم ووځي او استهلاکیږي. په هرحال امکان لري چې یاد ماشین پنځه یا لس کاله نور هم د استفادې وړوي خو د نوي ماشین او فورم په کارولوسره کیدای شي پخواني ماشـین اوفورم په درې یا څلوروکلونو کې خپل ارزښـت له لاسه ورکړي او استهلاک شي.

۵- د وخت په تیریدو سره د توکو خرابوالی: مثال: یو سوداګر ته امتیاز ورکول کیږي چې د کابل ښـار په یو ساختمان کې مغازه جوړه کړي چې سوداګر هم نوموړي مغازه د اجارې په توګه اخلي او مخکې له مخکې یو میلیون افغاني افغانۍ ورکوي ، په تړون کې د حق الاجاره او د استفادې وخت ثابتیږي ، او ترلسـو کلونو پورې دغه امتیاز دوکاندار اخلي او له لسـو کلونو وروسته دوکان بیرته د ساختمان خاوند ته سپاري ، نو د ساختمان د امتیاز خاوند چې د دوکاندار څخه پیسې اخلي باید ترلسـو کلونو پورې یې وکاروي اوتر اسـتهلاک ترکچې یې ورسوي. نو په دې صورت کې کلنی استهلاک ۱۰۰۰۰۰ یولك افغانۍ وي چې دا ډول استهلاک د وخت په تیریدو سره رامنځته کیږي.

۶- د توکو راایسـتلو له امله د توکو خرابوالی: مثـال: په هلمند ولایت کې د تیرو جوړولو یوه تصدي ۴۰۰۰ زره جریبه ځمکه چې په هغه کې سـنګ مرمر یا برګې تیږې ایسـتلو کیږي ، په ۵۰ میلیونـه افغانۍ پلـوري او د تیرو جوړلو تصدي په همدې ځمکه کې چې سـنګ مرمر تولیدوي نو تصدی د همدې تیرو د ایسـتلو لپاره ماشـینونه په کار اچوي او تصدي هرکال د ځمکې قیمت محاسـبه کوي او اسـتهلاک ته یې فکر کوي او د استهلاک پیسې هم د معدن اندازې ته په کتوسره تعین کیږي ، نو بناء په دې صورت کې موږ د ځمکې یو اسـتثنایي حالت ګورو چې د سـنګ مرمرو له پای ته رسیدو وروسته د استهلاک خواته ځي.

۷- په ناڅاپي حالت کې د توکو استهلاک: په ناڅاپي حالت کې چې یوه شتمني استهلاک شي او یا خپل ارزښت په بشپړ ډول له لاسه ورکړي مثال ، د زلزلې یا سیلاب له امله چې توکي خراب شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتم څپرکي لنډيز

له شتمنۍ څخه د ګټې اخيستنې او يا نه اخيستنې له امله استهلاک منځته راځی. ټولې هغه شتمنۍ چې د خرابيدو وړ وي استهلاک رامينځته کيږي.

تعميرات ، ماشـــين الات ، ســـامان آلات ، او ټوله هغه شتمني چې په مستقيم ډول د توليد په جريان کې کارول کيږي او د دايمي استعمال له امله خرابيږي ، زړيږي ، او همدارنګه خپل ارزښت له لاسه ورکوي له ثابتې شتمنيۍ څخه عبارت دی.

د ثابتې شـــتمنۍ ساتل او په هغه کې خرابوالی د تصدۍ د محاسبې له بنسټيزو دندو شميرل کيږي او د لګښت په توګه د استهلاک د پيسو ځانګړی کول په تصدۍ کې يو اضافی امر دی ځکه په تصديو کې د خرابو توکو محاسبه کول په بيلابيلو شکلونو رامنځته کيږي او هره تصدی د خپلو پاليسو مطابق په هغه فکر کوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتم څپرکي پوښتنې

۱ - استهلاک په کومو شتمنیو کې په پام کې نیول کیږي؟

۲ - استهلاک تعریف کړئ ؟

۳ - د استهلاک شکلونه کوم دی نومونه یې واخلئ ؟

۴ - اتسهلاک نزولی یا په استهیلاک کې کموالی او دهغه ډولونه بیان کړئ ؟

۵ - په استهلاک کې لوړوالی څرنګه دی بیان یې کړئ؟

۶ - د ثابتې شتمنۍ د ظرفیت په اساس څرنګه استهلاک محاسبه کیږي ؟

۷ - د استعمال له امله په توکو کې خربوالی بیان کړئ ؟

۸ - د توکو طبیعی خرابوالی بیان کړئ ؟

۹ - د وخت په تیریدو سره د توکو خرابوالی بیان کړئ ؟

۱۰ - ناسنجول شوی استهلاک بیان کړئ ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم څپرکی

تمويل

تولیزه موخه:

د تمويل شکلونه او د لارو چارو سره يې آشنا کيدل او د سرمايې په کار اچول ترڅو د تصدۍ اعتبار وساتل شي.

د زده کړې موخې: په دې څپرکي کې محصلين له لاندې مسايلو سره آشنا کيږي:

- تمويل
- کورنی تمويل
- پخپله تمويل
- پخپله ښکاره تمويل
- پخپله پټ تمويل
- استهلاک
- نهادونه
- د معقولو تدبيرونو په کار اچول
- بهرنی تمويل (مالی واسطې)
- بانکونه
- مالي دلالان
- د بيمې موسسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پلورونکي او پیرودونکي
- غیر تشبثات
- افراد او اشخاص
- د تشبثاتو کارکوونکي
- دولت

تمویل

هــره تصدی چې وغواړی توکي یا خدمات وړاندې کړي په لومړی سرکې پیســو او سرمایی ته اړتیا لري

تصدۍ د توکو د تولید لپاره اړه ده چې په لومړی سرکی لومړني توکي واخلي او بیا یې شکل ته بدلون ورکړي او د جوړو شوو توکو په څیر یې بازار ته وړاندی کړي.

ټــول شرکتونه دایمې فعالیتونه لري او د تولید دمرحلولپاره سرمایی ته اړتیا ده که هغه نقدې وي او یاغیر نقدې ، تصدي ترهغه وخته د لومړنیو توکو په اخیستلو پیل کوی ترڅو یې په یوه کمه اندازه توکی نه وی تولید کړی.

شرکتونه هغه وخت کولای شي چې ګټه ترلاسه کړی چې بهترین مدیریت ولري او په ښه توګه خپل لګښتونه پوره کړی.

دغه موضوع د مالی مدیریت پوری چې د تصدی د مهمو څانګو څنې شــمیرل کیږي اړه لري او دمطالعې وړده

په تصدۍ کې د سرمایې چمتوکول په عمومي توګه په لاندی دوه ډوله ترلاسه کیږي :

۱. د کورني تمویل له لارې.

۲. د بهرني تمویل له لارې (مالي واسطه).

۱. کورنی تمویل: د سرمایی چمتوکولو هغه ډول ته ویل کیږي چې له بهر څخه په سرمایی کې نه وي ګډه شوي بلکې د تصدی په دننه کې د فعالیت له امله رامنځته شوی وی.

د کورني تمویل مهم ډولونه عبارت دي له:

a. پخپله تمویل: د تصدی د لاسته راغلې ګټې څخه چمتو کیږي لکه داسې چې سرمایه داران د خپلې ګټې برخه د تصدۍ څخه وانخلي او د تصدی د ضرورتونو د له منځه وړلو لپاره یې د تصدی په دننه کې پریږدي او ګټه ورڅخه واخلي چې داهم په لاندې برخو ویشل کیږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.په ښکاره شکل پخپله تمویل: هغه تمویل ته ویل کیږي چې په تصدۍ کې ساتل شوې ګټه په ښکاره ډول د تصدی په حساب کې واچول شي.

۳.پــه پټ شــکل پخپله تمویل: هغــه تمویل ته ویل کیږي چې په تصدی کې ګټه پټه ســاتل شــوې وي او د ځینو لاملونو له امله د مالیاتو او یانورو شــکلونو په څیر د تصدۍ په بیلانس کې ونه ښودل شي.

b.استهلاکات: د کلنی استهلاک پیسې چې د تصدی په واک کې وي او د خپلو ضرورتونو د له مینځه وړلو لپاره ورڅخه ګټه واخلي.

c. ذخیروي نهادونه: ډېرۍ وختونه متشــبثونه د خپلو وروســتیو موخو د عملي کولو په موخه ذخیرې جوړوي چې کله یې اصلي پیســې پــه لاس کې نه وي نو تصدۍ دهمدې ذخیرو څخه ګټه اخلي چې مهمې ذخیره وي پیسې د تقاعد دي.

d. د معقولیــت تدابیر کارول: ځینې وختونه تشــبثات د لازمــو ګامونو د پورته کولو له امله کم لګښت کوي او د کم لګښت له امله چې کومې پیسې پاتې کیږي، هغه د نورو اړتیاوو په پوره کولو لګوي.

۴.د سرمایه لرونکو مارکیټونو لخوا تمویل (مالي واســطې): هغه خدمات چې مالي واسطې یې وړاندې کوي، د سرمایه لرونکو ټولنو اود هغو شرکتونو لپاره چې سرمایې ته اړتیا لري مهم رول لري.

مالي واســطې د خلکو د لږو ذخیرو څخه کولای شي چې په کافي اندازه سرمایه برابره کړي او د تصدیو په واک کې یې ورکړي.

د سرمایــې د چمتو کولو لپاره بیلابیلې منابعې او لارې شــتون لــري چې مهمې یې په لاندې ډول دي:

۱. **بانکونه:** بانکي قرضونه له تجارتی اعتبار وروسته دویمه لویه مالی سرچینه ده.

تصدی او تجارتی شرکتونه د مالی امورو سربیره د بانکونو بیلابیلو قرضونو ته هم اړتیا لري.

۲. **مالي دلالان:** د هیواد اوسنیو حالاتو ته په کتوسره په پولی او سرمایوی مارکیټونو کې مالی دلالان مختلف رول لوبوی او د سرمایی چمتوکولو لپاره مهمه مرجع ده

۳. **بیموي موســې:** د بیموي موسسو ځانګړتیاوې، له بانکي موسسو سره شباهت لري په دې معنی چې بیموي موســې کمې پیســې د بیموي فیس او کمیشن په توګه له اشخاصو راټولوي او سرمایه زیاتوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. **پیرودونکي:** له اخیستلو وړاندې مشتریان خپلې پیسې اخیستونکو ته ورکوي.

۵. **پــه پیرودونکــو بانــدې د پلورونکو قرض:** ځینــې وختونه پلورونکی د یو څــه مودې لپاره خپل خام توکي د قرضې په توګه تصدیو ته ورکوی چې په واقعیت کې په اخیســتونکي باندې د پلورونکي د قرض په توګه حسابیږي.

۶. **غیر متشــبثات:** ځینې وختونه داسې هم کیږي چې یو تشــبث د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره د نور تشبثاتو څخه پیسې اخلي چې په دې صورت کې قرض ورکونکي تشبثونه د یوې سرمایه لرونکې سرچینې په توګه حسابیږي.

۷. **د پام وړ تشبث:** تصدی له خپل منځ څخه د سرمایې سرچینه پیدا کوی او اړتیاوې پوره کوي.

۸. **افراد او اشخاص:** ځینې وختونه افراد او اشخاص چې له خپلې اړتیا اضافی پیسې ولري خپلې زیاتې پیسې تشبثاتو ته ورکوی.

۹. **تشــبث کارکوونکي:** د کارګرانو د کار له پیل څخه تر معاش اخیستلو پورې په تصدیو باندې د کارګرانو قرض حسابیږي.

۱۰. **دولت:** دولت د نورو سرچینو ترڅنګ د هیواد شرایطو ته په کتو سره د یوې مهمې سرچینې په توګه د تشبثاتو لپاره فعالیت وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهم څپرکي لنډيز

هره تصدي چې وغواړي توکي يا خدمات وړاندې کړي نو په لومړي سر کې پيسـو او سرمايې ته اړتيا لري او بيا د سرمايې لپاره مناسب ګامونه پورته کوي.

يـوه تصدی هغه وخت کولای شي چې بريا ترلاســه کړي چې يــو قوی مديريت او د سرمايې لپاره يو دقيق جوړښت ولری.

د تصديو او تشبثاتو پروړاندې يوه جدي ستونزه په ښه توګه د خپلې سرمايې لګښت دی چې متصديان اقتصادي چاپيريال ، د مارکيت وضعيت او نورو لاملونو ته په کتوسره خپله سرمايه لګوي.

په نهم څپرکي کې د تصديو او مالي تمويل په اړه په تفصيل سره خبرې وشوې هيله کېږي چې محصليــن د سرمايــی او د هغې د اهميــت په اړه پوهيدلي وي او په ښــه توګه وکولای شي خپلې ستونزې حل کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهم څپرکي پوښتنې

۱ -د تصديو د تمويل په اړه معلومات ورکړئ؟

۲ – داخلی تمويل څه ته وايي؟

۳ – پخپله تمويل څه ته وايي او ډولونه يې وليکئ؟

۴ – په تصديو کې لازم تدابير څه اغيزې لري؟

۵ – د تمويل په اړه مالي واسطی بيان کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم څپرکی

بازار موندنه (مارکیټنګ)

ټولیزه موخه:

د مارکیټېنګ یا اعلاناتو د اهمیت په اړه معلومات، په تصدۍ کې د بنسټیز عنصر په توګه د بازار موندنې د اهمیت بیانول.

د زده کړې موخې: په دې څپرکي کې به زده کوونکي له لاندې مطالبو سره آشنا شي.

- د بازار موندنې مفهوم.
- د بازار موندنې موخې.
- د پیرودونکي رضایت.
- د پیرودونکي غوښتنې.
- د پیرودونکي غوښتنې او ضرورتونه.
- د بازار موندنې پلان جوړونه.

د بازار موندنې مفهوم

بـــازار موندنه یعنې د خرڅلاوپه اړه د تصدۍ د ټولو فعالیتونو همغږي کول. خو بازار موندنه یواځې خرڅولو ته نه ویل کیږي بلکې یوې معیاري کچې ته د یوې ټولنې رسول دي.

موږ په یوې داسې نړۍ کې ژوند کوو چې همیشه د بدلون په حالت کې ده.

پــه تیرو پیړیو کې صنعتي انقلابونو په تولید کې مهم بدلونونه راوســتل. د نن ورځې تصدۍ باید زیات معلومات او فعالې وي ځکه په نړۍ کې همیشه بدلونونه راځي ترڅو وکولای شي دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلونونوته مثبت ځواب ووايي.

بــازار موندنه او هرڅه په کنترول کې ســاتل د يوې تصــدۍ د ثابت پاتې کيدو د مهمو لاملونو څخه شميرل کيږي.

کلــه چې د ســټندرد (ISO) نړيوال ســازمان په نړۍ کــې د توکو د کيفيت ســاتلو په موخه د (ISO9000) په نوم سټندرد رامنځته کړ د نړۍ په ګوټ ګوټ کې موسسو او توليد کوونکو يو پر بل پســې د خپلو توکو د ارزښــت ساتلو په موخه د دغه سيستم څخه ګټه واخيسته او ځان يې ورڅخه خبر کړ ترڅو خپل توکي د شخصي محورۍ او سليقه يي سالارۍ وساتي او خپل فعاليتونه منظم کړي.

له ډيرو کلونو راهيسې له يوېخوا د عرضې د محدوديت له امله د رقابت نامنظم فعاليتونه ، او له بلې خوا کيفيت ته د توليد کونکو پام له بلې خوا د دې لامل شو ترڅو د اخيستونکو رضايت ته کمه پاملرنه وشی.

هنری فورد خپلو اخيســتونکو ته وويل ، هرډول موټر چې غواړۍ تاسوته يې درکوم خوپه دې شرط چــې رنګ يې تور وي ، په داســې حال کې چې نــن ورځ ډېر توليدکوونکي د خپل توليد يوه برخه د اخيســتونکو په خوښه وړاندې کوي. نوځکه د اخيســتونکو رضايت يواځې د محصول په کيفيت پای ته نه رسيږی.

د بازار موندنې موخې

د بازار موندنې موخه د اخيستونکي په خوښه د عرضه کولو څخه عبارت دی.

ځکه بازار د اخيستونکو پورې اړه لري.

بازار موندنه د دې لپاره مهمه ده تر څو خلک د بيلابيلو محصولاتو له توليد خبر شي.

د بــازار موندنــې اصلي موخه معياری ژوند ته د ټولنې د رســولو څخــه عبارت دی چې د لوړ ظرفيت او د مطلوبو توکو د رامنځته کولو له لارې پوره کيږي.

د ښو او غوره توکو توليد، د اخيستونکو د خوښۍ سبب ګرځی نو له دې امله بازار موندنه بايد د اخيستونکو په خوښه رامنځته شي.

د پيرودونکي رضايت څه ته وايي؟

که په عمومي ډول ووايو هر اخيستونکی په عام ډول له خدماتو يا توکو د ترلاسه کولو وروسته خوښ او يا ناخوښه وي، د رضايت لرل يو مثبت احساس دی چې د توليدوونکي او لګښت کوونکي ترمنــځ رامنځته کيږي خو په حقيقت کې دغه احســاس د اخيســتونکو د هيلــو د پوره کيدو او د عرضه کوونکو د کړنو وروســته رامنځته کيږي او که چيرې د توکو کيفيت د اخيســتونکو په خوښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي نو په دې صورت کې نارضايتي يا ناخوښې رامنځته کيږي.

لکــه څرنگــه چې مو ووېــل يواځې د توکو او خدماتــو په وړاندې کولو نه شــو کولای چې د اخيستونکو رضايت ترلاسه کړو که چيرې يوه پلورنځي ته د څه اخيستلو لپاره لاړ شی نو وبه گورئ چې خرڅوونکي په ډېرو ښو اخلاقو او ډول ډول بهانو غواړي چې ستاسو رضايت ترلاسه کړي ترڅو د دويم ځل لپاره هم د هغه څخه څه واخلئ. او موږ دې ته اړ کوي ترڅو د هغه پلورونکي څخه نور شيان هم واخلو.

د صنعتي هيوادونو په بازار موندنه کې د اخيستونکي د رضايت ترلاسه کولو لپاره ځانگړې لارې چارې په پام کې نيول شوې دي حتی تردې دمه چې د اخيستونکي د راجلبولو لپاره ، پلورونکی ډېر لگښتونه کوي.

له بلې خوا ناراضه اخيســتونکی د خپلو اخيســتونکو په ډله کې نه حسابوي. همداراز ناراضه اخيستونکی خپل خفگان ډېر ژر نورو اخيستونکو ته ليږدوي او هغوی ته دا ذهنيت ورکوي ترڅو د همغه پلورونکی څخه څه وا نخلي او د راضي اخيستونکو په پرتله د ناراضه فعاليت دوه برابره وي.

نو لدې کبله بايد فکر وکړو چې څرنگه خپل اخيستونکي راضي او خوشحاله وساتو

د پيرودونکي د غوښتنو پيژندنه

د پيرودونکي د رضايت د لاســته راوړلو مهمه لاره د هغوی د غوښتنو ، نظرياتو او همداراز د وړانديزونو پيژندل دي اودا کار يواځې له خپل ځان سره په فکر او سوچ کولو لاسته نه راوړل کيږي بلکې پيرودونکو ته مراجعه او د هغوی د نظر اخيستلو نه وروسته ترسره کيږي. نو د اخيستونکو په غوښتنو د پوهيدو لپاره تصدي او توليدوونکی له ډول ډول تخنيکونو کار اخلي او له هغوی سره ډول ډول تليفوني اړيکي او مخامخ خبرې کوي.

په لنډ ډول هغه لاملونه چې د اخيستونکو د رضايت او خوښې سبب گرځي په لاندې ډول دي:

١- د اخيستونکو غوښتنې او ضرورتونه.

٢ – په پخوانيو توليد شوو توکو د اخيستونکي له باور او يقين څخه گټه اخيستنه.

٣ – د تصدۍ لخوا لگښت کوونکو ته د توکو په اړه تبليغاتي پيغامونه.

۴ – د پخوانيو توکو په اړه لگښت کوونکوته تبليغات او په توکو باندې د هغوی د باور رامنځته کول.

۵- د توکو او خدماتو په اړه د اخيستونکو د فکر، نظر او باور معلومول.

۶ – د اخيســتونکو وضعيت معلومول، لکه د هغوی پيســې، د توکو د اخيستلو اندازه، د توکو د اخيستلو وخت او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په واقعيت کې د دغو لاملونو په پيژندلو بايد د اخيستونکو رضايت ترلاسه شي

د بازار موندنې پلان جوړونه

د بـــازار موندنې پلان جوړونه (Marketing) د يوې تصدۍ د تولیزو فعاليتونو له جملې څخه شمېرل کيږي.

د بازار موندنې پلان جوړونه د توصديو لپاره مهم رول لري ځکه پلان جوړونه تصدۍ ته د ښو ظرفيتونو ، او د پرمختللو سرچينو د لاسته راوړنو لارښوونه کوي او همدارنګه د تصدۍ پروړاندې د موجوده ګواښـــونو ، پرمختګونو ، د وضعيت ساتلو ، ګټې ترلاسه کولو ، اخيستونکو ته د خدماتو د وړاندې کولو ، لپاره ډېره ګټوره تماميږي.

نو لدې کبله د بازار موندنې لپاره ژور فکر کولو ته د بازار موندنې پلان جوړونه ويل کيږي او د بازار موندنې د پلان جوړونې له امله د تصدۍ او مارکيټ ترمنځ اړيکه رامنځته کيږي.

يا په بل عبارت د بازار موندنې پلان جوړونه د راتلونکو فعاليتونو د سندونو څخه عبارت ده.

همداراز د بازار موندنې پلان جوړونه د يو ليکلي ســند څخه عبارت ده چې د تصدۍ د بازار موندنې جزيات وړاندې کوي.

يا په لنډ عبارت د بازار موندنې پلان جوړونه د تصديو لپاره مهم او ســتراتيژيك اهداف په پام کې نيسي او په عمومي ډول لاندې پړاوونه په ځنګ کې نيسي:

۱- **پلان جوړونه او د پلورلو په اړه وړاندينه:** د تصدۍ د توکو د پلورلو په اړه د لويو او لنډو موخو رامنځته کول يو ضروري امر دی.

۲- **د پلورلو تشکيلاتو:** د پلورلو د تشکيل جوړول زموږ سره مرسته کوي ترڅو د پلورلو په اړه بيلابيلې ستونزې يواځې د يو پلان په جوړلو هوارې کړو.

۳ – **د پلورلو کنټرول:** د دې لپاره چې د بازار موندنې بېلابېلو موخو ته ورسيږو نو بايد د پلورلو په اړه دقيقه څارنه وکړو او د پلورلو په اړه بيلابيلې لارښوونې په پام کې ونيسو.

۴ – **لارښـــوونې:** لارښوونه د بازار موندنې د مديريت (Marketing manager) د مهمو دندو څخه شمېرل کيږي. د دې لپاره چې موخې په ښه توکه ترلاسه شي او د نورو خلکو په واسطه ترلاسه شي نو په دې وخت کې مديريت يوې غوره لارښوونې ته اړتيالري.

۵ – **همغږي:** د نورو څانګو سره همغږي او اړيکې رامنځته شي.

۶ – **کافي حق الزحمه:** د اخيستونکو د تشويق لپاره په کار ده چې هغوی ته حق الزحمه ورکړل شي چې دا د پلورلو لپاره ډېره مهمه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لسم څپرکي لنډيز

بازار موندنه او د تصدۍ د فعاليتونو همغږي کول بايد د پلورنې په وخت کې زيات شي ترڅو ټولنه د ژوند معياري سطحې ته ورسيږي.

مـوږ په يوې داسـې نړۍ کـې ژوند کوو چې تل د بدلون په حالت کـې ده ترکومه ځايه چې په توليد کې بيلابيل ډولونه رامنځته شـول چې د پلورنې بازار موندنه هم ورسره پيچلې شـوه نو تصدۍ بايد په دغو مســاليو ښــه وپوهيږي او د دغو پيچلو مســايلو پروړاندې بايد مثبت غبرګون او ځواب ولري.

نن ورځ سرمايه لرونکي او توليد کوونکي اړ دي چې د يوې ســتراتيژۍ په شــکل د خپلو ګټو د ساتلو په موخه د اخيستونکو رضايت ترلاسه کړي او له هر ډول لارو چارو څخه کار واخلي.

د دې لپـاره چـې يـوه تصدۍ يا توليد کوونکي د لګښـت کوونکو په خوښــه توکي او خدمات وړاندې کړي اوله بلې خوا په بازار کې د لګښت کوونکو او ږمهاله موخې چې دهغوی د رضايت څخه عبارت دی نولازمه ده چې د دوی لپاره ټولنيز او مناسب پروګرامونه په پام کې ونيسي.

پــه لنــډ ډول که د تصدۍ فعاليتونه په دريو پړاوونو (تهيه، توليــد او پلورلو) کې په پام کې ونيســو نو وبه کولای شــو چې وروستی پړاو يعنې پلورل، د تصدۍ د مهمو فعاليتونو څخه شميرل کيږي. چې د تصدۍ په نورو برخو هم اغيزه کولای شي.

د دغــو ضرورتونــو پام کې نيول، د بــازار موندنې په مفهوم او موخو پوهيدل، د اخيســتونکو رضايت، د اخيستونکو په غوښتنه او توقع پوهيدل، د اخيستونکو په ضرورتونو پوهيدل او په پای کې د بازار موندنې پلان جوړونه هغه مهم ټکي وو چې په لســم څپرکي کې وړاندې شــول او ټمه کيږي چې محصلين له هغه څخه ګټه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لسم څپرکي پوښتنې

۱.۱بازار موندنه څه ته وايي تعریف یې کړئ؟
۲. ISO څه ته وايي ؟
۳.د بازار موندنې موخې بیان کړئ؟
۴.د اخیستونکي رضایت څه ته وايي؟
۵.د اخیستونکي د رضایت لپاره کوم لاملونه په کار دي؟
۶.د بازار موندنې پلان جوړونه بیان کړئ؟
۷.د تصدۍ پلان جوړونه کوم پړاوونه لري بیان یې کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرچينې او اخځليکونه

۱- دولتشـــاهی، دکتر طهماسب محتشـــم، فرهنگ کوچک اصطلاحات اقتصادي، چاپ اول، تهران ، مرکز پخش علوم دانشگاهی ، ۱۳۷۶

۲- گلریز، حسن، فرهنگ توصیفی اصطلاحات پول و بانکداری و مالیه بین المللی ، تهران ، واحد تحقیق و چاپ معاصر، ۱۳۸۰

۳- غوثی، دکتور محمد عارف، فرهنگ اصطلاحات اقتصادي، انگلیســی، دری، چاپ دوم، مطلبعه دولتی کابل ۱۳۵۲

۴- دوســت، پوهنــدوی دکتور محمد انور، مبادی اقتصاد تصدی، ســازمان مطالعــه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها ، ۱۳۸۲

۵- راعــی، داکــتر رضا ، احمدتلنگی ، مدیریت سرمایه گذاری پیشرفته ، تهران، ســازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها ، ۱۳۸۳

۶- قاسمی، داکتر عبدالرسول ، داکتر مصطفی شریف ، اقتصاد خورد، تهران، انتشارات و اطلاعات ۱۳۸۵

۷- قدیری اصلی، دکتر باقر، سیر و اندیشه اقتصادي، چاپ نهم، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۶

۸- پی نوو، ریموند، مدیریت مالی ، ترجمه دکتور علی جهانخانی و دکتور علی پارســیان، چاپ یازدهم، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگا ها، ۱۳۸۵

۹- سالواتوره، دومینیک ، تیوری مسایل اقتصاد مدیریتی ، ترجمه دکتور سید جواد پور مقیم، چاپ چهارم تهران، نشر نی ۱۳۷۶

۱۰- حلیمی، پوهنمل عبدالمالک، مبادی اقتصاد تصدی، پوهنحی اقتصاد پوهنتون کابل، ۱۳۸۴

۱۱- مجلــه کابــل بانک، ماهنامه اقتصادي، اجتماعی فرهنگی شــماره، چهاردهم و پانزدهم ثور و جوزای ۱۳۸۸ ، دستمزد و نقش آن در اقتصاد نویسنده معاون سر محقق شیر علی تزری

12- Cost accouting Dr.V.M.Govikar and Dr.Mrs.S.S.Kulkani , 1st edition 2008, pune India

13- Economics principles, problems and policies Campbell R. Mcconnell professor of Economic university of Nebraska and Stanley. L. Brue professor of Economic pacifics Lutheran university 1st edition Mcgrawhill.

14- Basic of marketing, Dr. P.C paradeshi , Dr Daniel panker Dr.E.B Khedkar 2nd edition pune, india

15- Principles of management p.c Tripatti university Udaipur p.n reddy professor banglore university 4th edition new Delhi 2008

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونیز نصاب د پراختیا د ریاست پیغام

د پوهنې وزارت د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت د ښوونیز نصاب د انکشاف ریاست د ټولنې د عیني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلینو او شاګردانو د درسي کتابونو په برخه کې يې تخنیکي او مسلکي رشتې درلودې او لري يې، په لومړي سر کې يې تصمیم ونیو، چې په ښوونیزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بیا کتنه وکړي او ورپسې بیا د شاګردانو او محصلینو د درسي کتابونو د تالیف لپاره مبادرت او کوښښ وکړي. د خدای(ج) په فضل او مرحمت سره او د ادارې او حسابدارۍ څانګې د ښوونکو په میرانې او همت سره د ادارې او حسابدارۍ درسي کتابونه تالیف شول تر څو په وړیا ډول د شاګردانو او محصلینو په واک او اختیار کې ورکړل شي.

د علم او معرفت له ټولو لوستونکو، علاقمندانو، د ادارې او حسابدارۍ د مکاتبو له ښوونکو، ګرانو شاګردانو او د تخنیکي او مسلکي زده کړو د چارو له متخصصینو او همدا شان له ټولو څېړونکو او شنونکو څخه صمیمانه هیله کیږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښوونکو او د ادارې او حسابدارۍ څانګې د مسلکي غړو له لوري تالیف او تدوین شوي دي. د مسلکي، تخنیکي او علمي مطالبو او مفاهیمو د څرنګوالي په هکله خصوصاً د هغوی املایي او انشایي اشتباهاتو په اړه مونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شو، په همدې او نورو برخو کې ګرانو شاګردانو ته له دې څخه ښه، غوره، ګټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شان له ګرانو شاګردانو او محصلینو څخه هیله کوو ترڅو د دې کتابونو د مطالعې او استفادې پر مهال د هیواد اقتصادي ستونزې، فقر او وروسته پاتې والی په نظر کې ونیسي او د کتابونو په ساتنه کې کوښښ او زیار وباسي، ترڅو د ډېرو شاګردانو او محصلینو د ګټې وړ وګرځي.

پته: د پوهنې وزارت- د مسلکي او تخنیکي زده کړو معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا ریاست
د درسي کتابونو د چمتو کولو عمومي مدیریت

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library